

สุนทรียะในบริบททางสังคม และผลปรากฏจากสภาวะแวดล้อม ของศิลปกรรมกระจกบนผนังอุโบสถ วัดมณีจันทร์ อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์

อัศวินีย์ หวานจริง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

การศึกษาคุณค่าทางสุนทรียะในบริบททางสังคมและผลปรากฏจากสภาวะแวดล้อมของศิลปกรรมกระจกบนผนังอุโบสถ วัดมณีจันทร์ อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาถึงบริบทที่เกิดขึ้นรวมถึงความเปลี่ยนแปลงของ สภาพแวดล้อม ความคิด ความรู้สึก และปฏิสัมพันธ์ต่างๆ ของคนในชุมชนที่มีต่องานศิลปะ หลังจากมีการสร้างสรรค์งาน “ศิลปกรรมกระจก” บนผนังอุโบสถ ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ความงามในรูปแบบของผลงานศิลปะที่ใช้กระจกเป็นวัสดุตกแต่งลงบนผนังภายนอกอาคาร อันก่อให้เกิดเป็นงานศิลปกรรมไทยรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวไม่ซ้ำกับที่เคยมีมา การสร้างสรรค์ศิลปกรรมกระจกครั้งนี้เป็นการทำงานศิลปะร่วมกันของศิลปิน 2 คน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัศวินีย์ หวานจริง และนายอุดม

หวานจริง โดยแรงบันดาลใจในการสร้างงานของศิลปินเกิดจากความศรัทธาในพระศาสนาและงานศิลปกรรมของไทยในอดีต รวมทั้งได้เห็นความตั้งใจของชาวบ้านในชุมชนที่ต้องการมีงานศิลปกรรม เพื่อบันทึกภาพประเพณี วัฒนธรรมและเรื่องราวความดีงามของชุมชนแห่งนี้ที่พวกเขาภาคภูมิใจไว้ในศาสนสถานให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของทุกคนในชุมชนต่อไปจนถึงรุ่นลูกหลาน ที่สำคัญคือการบันทึกเรื่องราวของชุมชนลงในงานศิลปกรรมจะเป็นการแสดงคุณค่าทางสุนทรียภาพให้กับสภาพแวดล้อม และสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีงามให้เกิดขึ้นกับผู้คนในชุมชนแห่งนี้ โดยเฉพาะการสร้างความสัมพันธ์ ความเคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์ และความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผลปรากฏจากสภาวะแวดล้อมได้แสดงให้เห็นว่าผู้คนในท้องถิ่นเกิดความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม หลายคนเริ่มเห็นคุณค่าของการใช้พื้นที่ภายในวัด มีกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นมากมายในบริเวณวัด อุโบสถเก่าแก่ที่เคยถูกละเลยหรือมองข้าม เกิดความเปลี่ยนแปลงงดงามสะดุดตาจนสามารถดึงดูดให้ผู้ที่ผ่านไปมาต้องแวะเข้ามาเยี่ยมชมงานศิลปกรรม กระจกภายในวัด หรือมีการบอกกล่าวต่อๆ กันไปจนต้องเดินทางมาเพื่อชื่นชมด้วยสายตาตนเอง ผู้คนในพื้นที่ตื่นตัวช่วยกันพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมรอบอุโบสถให้สวยงามสะอาดตา มีการจัดสวนปลูกต้นไม้ตัดหญ้า ปรับปรุงพื้นที่บริเวณบ่อน้ำภายในวัด มีผู้คนเข้ามาเที่ยวชมภายในวัดมากขึ้น การปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดมณีจันทร์ให้สวยงามได้ช่วยเสริมให้อุโบสถดูโดดเด่นสมเป็นอัญมณีแห่งศาสนสถาน ถือเป็นการสร้างสำนึกรักในสมบัติท้องถิ่นและปลูกฝังจิตสำนึกให้คนในชุมชนช่วยกันอนุรักษ์รักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณี และศิลปกรรมของชาติให้คงอยู่สืบต่อไปอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ศิลปกรรมกระจก, วัดมณีจันทร์

The Study of the Aesthetic Values in the Social Context and the Appearance from Environmental Effect on the Glass-mosaic Murals on the Outer-walls of Ubosoth, Wat Maneechan, Phutthaisong District, Bureerum Province.

Asawinee Wanjing

Assistant Professor, Department of Thai Art, Faculty of Finearts,
Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand.

ABSTRACT

This study on had the purpose of finding out the context and the change in the environment, perception, attitude as well as the interaction of the local people toward the art works existing in their respective community after the creation of the “glass mosaic” on the wall of the ubosot of the temple in that community. This mural reflects the artists’ creation of beauty in the form of an art work using glass mosaic to decorate the outer walls of the building. This resulting in a new form of Thai art is considered unique and original. This Thai style glass mosaic

mural is the work of two artists: Assistant Professor Asawinee Wanjing and Mr.Udom Wanjing. Their inspiration came for their faith in Buddhism and the conventional Thai art together with their admiration of the community people who longed to have some art work that could serve as a record of their tradition and culture as well as the impressive efforts or virtue of the people worthy of their taking pride in them.

Moreover, the mural will exist along with this religious place to be the center of their spirit to witness to the younger generation and those to come. More significantly, the mural will be the record in an art form of the community's story that reflects the artistic values pertaining to the environment and the social context or interaction among the people, in particular their harmony, their loyalty to the monarch and their faith in Buddhism.

The result from the surrounding evidence indicates that changes took place among the local people in their social activities. Many of them began to realize the value of using the temple compound, so several activities were conducted. The old ubosot that had been neglected and overlooked began to receive some attention and passersby were attracted to stop by to appreciate the glass mosaic. Through word of mouth, a lot of people came

to see it for themselves and admired it. Local people helped improve the environment around the ubosot to make it clean, planting trees and trimming the grass or clearing away weeds and thickets. The area around the water well was remodeled.

More and more visitors visited the temple. The landscaping enhances the beauty of the ubosot making it shine splendidly like a gem in the Buddhist place. All of these marked their strong love and awareness of the value of the local treasure and heritage, which will instill in their conscience to join hands in conserving their customs and culture as well as the national art to extend and carry on its value and existence for as long as possible.

Keyword: the glass-mosaic mural, Wat Maneechan

ที่มาและความสำคัญ

การสร้างสรรคศิลปกรรมกระจกบนผนังอุโบสถวัดมณีจันทร์ เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะสู่ชุมชนหรือการสร้างสุนทรียภาพให้กับท้องถิ่นตามความต้องการของชาวบ้าน โดยกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะในครั้งนี้เป็นรูปแบบของการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านในชุมชนกับศิลปิน ทั้งในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน และกระบวนการทำงานของผู้สร้างสรรค์งานศิลปะ มีการแลกเปลี่ยนแนวคิดร่วมกันตลอดระยะเวลาของการทำงาน มีการพบปะพูดคุยกับผู้ที่มีส่วนร่วมและอาศัยอยู่ในบริเวณวัดมณีจันทร์ ทั้งท่านเจ้าอาวาส พระสงฆ์ ผู้นำในชุมชน กำนัน ครู และเด็กนักเรียน การรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และคำแนะนำต่างๆ เพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงผลงานศิลปะให้มีความถูกต้องทั้งเนื้อหาเรื่องราว รวมไปถึงเกิดความสมบูรณ์ในองค์ประกอบทางศิลปะ ตลอดจนมีการติดตามประเมินผลหลังจากการสร้างสรรคงานศิลปะเสร็จสิ้นลง เพื่อการศึกษาคุณค่าทางสุนทรียะในบริบททางสังคมและผลปรากฏของสภาวะแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมกระจก

ผลที่ได้จากการทำงานในครั้งนี้นอกจากจะเกิดประโยชน์ทางสุนทรียะแก่ชุมชนแล้ว ยังสามารถนำไปใช้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนนักศึกษาเยาวชนรุ่นใหม่ ให้หันมาเห็นคุณค่าความสำคัญในการช่วยกันพัฒนาสังคม ให้นักเรียนนักศึกษาเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชน สังคม อันจะเป็นการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่นให้แก่ทั้งนักเรียนนักศึกษา และผู้ที่สนใจการทำงานด้านศิลปะต่อไป

การสร้างสรรค์ศิลปกรรมกระจกครั้งนี้ เริ่มมาจากการที่ชุมชนต้องการจะช่วยกันบูรณะอุโบสถวัดมณีจันทร์ ตำบลบ้านมะเฟือง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ มีอายุประมาณ 90 กว่าปี โดยเริ่มต้นจากการรวมตัวกันของชาวบ้าน มีการประชุมพูดคุยสร้างความเข้าใจร่วมกันถึงเรื่องความสำคัญของเอกลักษณ์วัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อช่วยกันอนุรักษ์รักษาสถาบันอันเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของทุกคนในชุมชนให้ยั่งยืนและยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมทั้งได้มีการเสนอความคิดที่จะบูรณปฏิสังขรณ์อุโบสถเก่าที่ไม่ได้ตกแต่งใดๆ ให้ดูงดงามยิ่งขึ้นด้วยการประดับตกแต่งกระจกสีบนผนังอุโบสถให้มีเรื่องราวที่แสดงถึงประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นภาคอีสาน

การสร้างสรรค์ศิลปกรรมกระจกได้เริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2549 การประดับกระจกสีได้รับแรงบันดาลใจมาจากงานกระจกที่วัดเชียงทอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ขณะนั้นยังไม่มีการทำงานศิลปะกระจกรูปแบบนี้มาก่อนในประเทศไทย รวมทั้งกระจกสีมีราคาแพงจึงไม่มีช่างตัดกระจกที่รับทำงานนี้ แต่เนื่องจากเป็นความหวังของชาวบ้านที่ต้องการจะสร้างงานศิลปกรรมบนผนังอุโบสถจึงทำให้ผู้เขียนซึ่งเป็นทีปรึกษาโครงการตัดสินใจช่วยทำงานครั้งนี้ให้ โดยเริ่มจากการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันกับชุมชนเพื่อเสนอแนวคิดและเรื่องราวของภาพบนผนัง แล้วให้ตัวแทนของชุมชนช่วยร่างภาพลายเส้นง่ายๆ ให้ดูก่อน เพื่อให้เข้าใจแนวคิดที่ตรงกัน จากนั้นผู้เขียนจึงเริ่มศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมทั้งทางภาคเอกสารและการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม การสำรวจ การถ่ายภาพจิตรกรรม “อุโบสถ์” สิมอีสานจากวัดต่างๆ ในภาคอีสาน การบันทึกถ่ายภาพประเพณีวัฒนธรรมรวมทั้งวิถีชีวิตของคนใน

ชุมชน การหาข้อมูลประวัติศาสตร์การสร้างเมืองสร้างวัด จากนั้นได้ทำการ
ออกแบบวาดภาพโครงสร้างองค์ประกอบของภาพขึ้นมาใหม่ให้เหมาะสมกับ
พื้นที่แต่ละผนัง เสร็จแล้วจึงนำกลับไปให้ชาวบ้านในชุมชนช่วยกันพิจารณา
แบบร่าง รับฟังข้อเสนอแนะร่วมกันเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขแบบ ตามความ
ต้องการของชุมชนต่อไป

ให้ชุมชนดูแบบร่างภาพ

การทำงานครั้งนี้ได้งบประมาณสนับสนุนจากงานทอดกฐินตามความศรัทธาของชาวบ้านในชุมชน งบประมาณมีเท่าที่จะพอรวบรวมได้สำหรับนำมาใช้เป็นค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่ากระຈก ค่าเดินทาง และค่าจ้างผู้ช่วยงานอีก 3 คน โดยผู้เขียนและนายอุดมมิได้คิดเงินค่าจ้างแต่ประการใด มีแต่ความศรัทธาที่จะขอร่วมทำบุญอุทิศสร้างงานศิลป์นี้ให้แก่พระพุทธศาสนาและได้ช่วยเพิ่มเติมงบประมาณบางส่วนที่ไม่เพียงพอเพื่อให้ผลงานครั้งนี้สำเร็จสมบูรณ์ที่สุดตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ การสร้างสรรค์ศิลปกรรมกระຈกครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นการคิดค้นวิธีการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมกระຈกเป็นครั้งแรกซึ่งใช้เวลาดำเนินงานถึง 4 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2549 - 2553

การทดลองค้นหาเทคนิค

การสร้างสรรค์ครั้งนี้ได้มีการทดลองค้นหาเทคนิควิธีการรูปแบบใหม่ที่สามารถพัฒนาก้าวออกไปจากกรรมวิธีตัดกระຈกแบบเดิมที่เคยมีมา เช่น การตัดกระຈกใบหน้าหรือตัวภาพคนจะดูมีกล้ามเนื้อโครงสร้างเหมือนคนจริง เสื้อผ้าจะมีรอยยับริ้วผ้าเป็นธรรมชาติ ต้นไม้รวมถึงสถาปัตยกรรมมีความเป็นธรรมชาติที่อิงความเหมือนจริง แต่ยังคงเอกลักษณ์ในรูปแบบของงาน

จิตรกรรมไทยประเพณีแบบ 2 มิติไว้ ด้วยเนื้อหาของภาพได้แสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณีของคนไทยอีสาน วัสดุเทคนิคที่ใช้ในการสร้างสรรค์ก็เป็นลักษณะ แบบร่วมสมัยซึ่งศิลปินได้ปรับให้เข้ากับยุคสมัยและสภาพแวดล้อมของสังคม ปัจจุบัน จึงก่อให้เกิดลักษณะพิเศษเฉพาะเป็นงาน “ศิลปกรรมกระจก” ซึ่งมี รูปแบบที่แตกต่างจากงานประดับกระจกของวัดเชียงทอง

ตัวภาพคนจะดูมีกลิ่นเนื้อ

การทำจิตรกรรมกระจกไว้บนผนังด้านนอกของอุโบสถมีส่วนช่วยให้คนที่ไม่ได้ เข้าไปร่วมศาสนพิธีในโบสถ์หรือวิหารได้ชมงานศิลปะระหว่างรอพิธี ซึ่งเป็น แนวคิดเดียวกันกับ “ฮูปแต้มอีสาน” การนำเอาชาดกและนิทานพื้นบ้าน ที่คนในชุมชนคุ้นเคยมาแปลงเป็นรูปประดับไว้บนผนังจึงเป็นเสมือนหนังสือ ภาพเล่มใหญ่ของชุมชนที่ใช้รูปภาพเป็นสื่อเล่าเรื่องและสอนศีลธรรมให้แก่ ผู้คน ทำให้คนดูเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ได้ง่าย เกิดรสชาติและจินตนาการต่าง ไปจากการฟังหรือการชมการแสดงทางนาฏศิลป์ นอกจากนั้น ยังให้ความรู้

ให้คติ และความเพลิดเพลินแก่คนดู ศิลปกรรมกระจกได้ช่วยให้อุโบสถหลังเล็ก ๆ มีความโดดเด่น ด้วยสีสนับและความระยิบระยับจากแสงที่ส่องกระทบแผ่นกระจกสีตามลวดลายที่ประดับตกแต่งบนผนังด้านนอกอุโบสถ ทำให้เกิดความสะดุดตาและดึงดูดให้ผู้พบเห็นเกิดความสนใจต้องการจะเข้ามาดูชมหรือได้เข้ามาในวัด เรื่องราวที่นิยมเขียนเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนัง คือ เรื่องพระมาลัย เนื่องจากเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีคติสอนใจให้คนทำความดีละเว้นความชั่ว นอกจากนั้น ยังนิยมสอดแทรกเรื่องราวประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชนไว้ในภาพจิตรกรรมด้วย ถือเป็นการบันทึกภาพเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นไว้ในงานศิลปกรรมบนผนังอุโบสถอันเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนในท้องถิ่น

วัดป่าเลไลยก์ อ.นาตุ้ม จ.มหาสารคาม (ถ่ายวันที่ 25 พ.ค. 2550)

โครงสร้างองค์ประกอบภาพแต่ละผนังมีเนื้อหาเรื่องราวที่น่าสนใจแตกต่างกันไป โดยการจัดวางตัวภาพจะเน้นลักษณะของจิตรกรรมไทยพื้นบ้านทางภาค

อีสาน คือ เป็นภาพที่มีมุมมองกว้างแบบ 2 มิติ ไม่มีระยะในลักษณะทัศนียวิทยา เรื่องราวของภาพทั้ง 4 ผนัง ประกอบด้วย

ผนังด้านหน้า (ฝั่งทิศตะวันออก) เป็นภาพเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาที่นิยมในภาคอีสานเรื่อง **“พระมัลลย์”**

ผนังด้านข้าง (ฝั่งทิศใต้) เป็นภาพศิลปกรรมกระຈกที่เล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ของบ้านมະเพືອງ เรื่อง **“สร้างเมืองสร้างวัด”** หมายถึง การสร้างเมืองพุทไธสง และการสร้างวัดมณิฉันทร์จากอดีตจนถึงยุคสมัยปัจจุบัน

ผนังด้านหลัง (ฝั่งทิศตะวันตก) เป็นภาพที่แสดงถึงความจงรักภักดีของปวงชนชาวไทยที่มีต่อพระมหากษัตริย์ ด้วยการจัดงานเฉลิมพระชนมพรรษา **“ขอพระองค์ทรงพระเจริญ”** โดยมีภาพขณะเสด็จออกสืบทอดราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ใน พ.ศ. 2549 เป็นลักษณะการสร้างภาพแบบเหมือนจริงเพื่อให้เป็นศิลปะบนแผ่นดินแห่งสมัยรัชกาลที่ 9

ผนังด้านข้าง (ฝั่งทิศเหนือ) เป็นภาพที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นอีสานของชุมชนพุทไธสงค้ในปัจจุบัน **“ประเพณีวัฒนธรรมเมืองพุทไธสงในปัจจุบัน”** ที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันดั้งเดิมไว้โดยศิลปินได้บันทึกตัวภาพบุคคลรวมถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนปัจจุบันไว้ในภาพศิลปกรรมกระຈกบนผนังนี้ด้วย

การบันทึกเรื่องราวประเพณี ศิลปวัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตของชุมชนแห่งนี้ลงในงานศิลปกรรมกระຈกจะเป็นการแสดงคุณค่าทางสุนทรียภาพ ให้กับ

สภาพแวดล้อมและปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะการสร้างสามัคคีของคนในชุมชน ความเคารพรักในสถาบันพระมหากษัตริย์ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ถือเป็นการสร้างสำนึกรักในสมบัติท้องถิ่น และปลูกฝังจิตสำนึกคนในชุมชนให้ช่วยกันอนุรักษ์รักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมและศิลปกรรมของชาติให้คงอยู่สืบต่อไปอย่างยั่งยืน

ศิลปกรรมกระจกบนผนังอุโบสถวัดมณีจันทร์ เสร็จสิ้นลงใน พ.ศ. 2553 ได้เปลี่ยนรูปลักษณ์ของอุโบสถเดิมไปอย่างสิ้นเชิง จากอุโบสถเรียบเกลี้ยงขนาดเล็กที่ขาดการเอาใจใส่ และแทบจะกลืนไปกับสภาพแวดล้อม ได้แสดงตัวขึ้นอย่างโดดเด่นงดงามเป็นศิลปะที่คนในชุมชนภาคภูมิใจยิ่ง ผู้เขียนจึงมีความคิดเห็นว่าบริบทของคนในท้องถิ่นต้องการศิลปกรรมกระจกที่วัดมณีจันทร์เป็นเรื่องที่น่าศึกษาค้นหาถึงปฏิสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น นอกจากนั้น ศิลปกรรมกระจกซึ่งประดับอยู่บนผนังภายนอกอุโบสถจะมีบริบททางสุนทรียะต่อสภาวะแวดล้อมได้มากน้อยเพียงไรที่จะนำมาซึ่งการค้นหาคำตอบ เพื่อการแตกขยายต่อให้กับการพัฒนารูปแบบการทำงาน และการสร้างสรรค์งานศิลปะในปัจจุบัน อันรวมไปถึงการพัฒนาการเรียนการสอนทางศิลปะในสถาบันการศึกษาซึ่งสามารถนำไปเป็นประเด็นต่อยอดแนวคิดใหม่ต่อไป

การศึกษาข้อมูล จากภาพจิตรกรรมฝาผนังสิมอีสาน

การสร้างสรรคศิลปกรรมกระจกไว้บนผนังด้านนอกของอุโบสถวัดมณีจันทร์ มีแนวคิดเดียวกันกับ “ฮูปแต้มสิมอีสาน” คนอีสานเรียกจิตรกรรมฝาผนังว่า “ฮูปแต้ม” เรียกช่างวาดภาพว่า “ช่างแต้ม” ส่วนคำว่า “สิม” จะหมายถึง “โบสถ์” สิมอีสานมักมีขนาดเล็ก ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากวัสดุที่ใช้ในการสร้างมีจำนวนจำกัด และการก่อสร้างก็มาจากแรงงานฝีมือของชาวบ้านในชุมชนที่มีไม่มาก ทั้งยังต้องใช้เวลาในการสร้างจึงไม่นิยมสร้างสิมขนาดใหญ่ สิมทั่วไปมักนิยมเขียนภาพจิตรกรรมไว้บนฝาผนังทั้งด้านในและด้านนอกซึ่งถือเป็นการช่วยสร้างสุนทรียภาพให้กับสภาพแวดล้อมภายในวัดด้วย

เรื่องราวที่ถ่ายทอดในฮูปแต้มมีทั้งเรื่องที่มุ่งสั่งสอนศีลธรรมและเรื่องที่ให้ความบันเทิงใจ ช่างแต้มมักนำเอาตอนที่มีความสำคัญหรือเป็นที่นิยมของคนในชุมชนมาวาด แต่การจัดวางรูปเพื่อบอกเล่าเรื่องราวจะเป็นไปอย่างไร อีสระ อาจไม่ไล่เรียงตามเหตุการณ์ในท้องเรื่อง แต่ผู้ดูจะเข้าใจเพราะมีประสบการณ์ร่วมกัน จากลักษณะของฮูปแต้มบนผนังสิมหลายๆ วัด เช่น วัดโพธาราม วัดป่าเลไลยก์ วัดบ้านยาง วัดไชยศรี วัดสระบัวแก้ว วัดสนวนวาริพัฒนาราม สะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมประเพณีงานบุญผะเหวดว่ามีอิทธิพลต่อช่างแต้มและชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะโครงสร้างหลักของเรื่องราวบนผนังสิมเหมือนกับโครงสร้างของเรื่องที่ใช้เทศน์ในงานบุญผะเหวดทุกประการ คือ รูปเรื่องพระมาลัยเหมือนการเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน รูปพุทธประวัติ

ธูปแต้มลิมอีसान วัดบ้านยาง อ.บรบือ จ.มหาสารคาม (ถ่ายวันที่ 24 พ.ค. 2551)

ธูปแต้มลิมอีसान วัดป่าเลไลย์ อ.นาइन จ.มหาสารคาม (ถ่ายวันที่ 25 พ.ค. 2551)

เหมือนบทสังกาศซึ่งเทศน์ก่อนเข้าสู่การเทศน์มหาชาติ รูปเรื่องสินไซ พระ
ลักพระราม หรืออรพิมปาจิตต์ เหมือนมหรสพที่เล่นคั่นในงานสมโภชก่อน
การเทศน์มหาชาติ เช่น หมอลำซึ่งนิยมเล่นเรื่องดังกล่าวนี้ ส่วนรูปเวสสันดร
ก็คือ การเทศน์มหาชาติ และรูปที่เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านก็คือเรื่องราวของ
คนในชุมชนที่เข้าร่วมในงานประเพณีบุญผะเหวดนั่นเอง (สุมาลี 2548, 44)

การสร้างสรรค์ศิลปกรรมกระจก บนผนังอุโบสถวัดมณีจันทร์

การออกแบบโครงสร้างองค์ประกอบภาพศิลปกรรมกระจกบนผนังอุโบสถวัดมณีจันทร์ สามารถเดินดูภาพได้อย่างต่อเนื่องรอบอุโบสถ โดยเริ่มจากผนังด้านหน้า (ฝั่งทิศตะวันออก) เป็นผนังแรก เรียงต่อไปทางด้านขวา (ฝั่งทิศใต้) เป็นผนังที่สอง แล้วเดินวนไปผนังด้านหลังอุโบสถเป็นผนังที่สาม ผนังด้านสุดท้ายคือผนังด้านข้าง (ฝั่งทิศเหนือ) การเดินเวียนขวานั้นเป็นไปตามความเชื่อทางศาสนาพุทธเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดีเป็นมงคล โดยจะเห็นได้จากการทำพิธีมงคลต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา เช่น การเวียนเทียน พระสงฆ์และชาวบ้านจะเดินเวียนขวาแบบประทักษิณ คือ เวียนไปทางด้านขวาของอุโบสถ ฉะนั้นในการเดินชมภาพศิลปกรรมกระจกบนผนังรอบอุโบสถ วัดมณีจันทร์ จึงควรเดินเวียนไปทางด้านขวาของอุโบสถเช่นกันเพื่อชมเรื่องราวของศิลปกรรมกระจกอย่างต่อเนื่อง

1. เรื่อง “พระมาลัย” ภาพบนผนังด้านหน้า (ทิศตะวันออก) มีเนื้อหาที่แสดงเรื่องราวคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่นิยมเขียนในภาพจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ในภาคอีสานหรือที่เรียกกันว่า ฮูปแต้มอีสาน ตอนพระมาลัยไปเยี่ยมมารและสวรรค์

ภาพโครงสร้างประติมากรรมด้านหน้าอุโบสถ

ในการออกแบบโครงสร้างองค์ประกอบภาพบนผนังได้มีการสำรวจพื้นที่บนผนังก่อน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการจัดวางองค์ประกอบภาพทั้งหมด และเนื่องจากพื้นที่บนผนังด้านหน้าอุโบสถมีโครงสร้างของงานประติมากรรมเก่าประดับอยู่ เป็นรูปปั้นพระพุทธรูป 3 องค์อยู่บนลำตัวของพญานาคและฐานบัวติดประดับบนผนังเป็นซุ้มประตูทางเข้าออก รวมทั้งยังมีการเจาะผนังเป็นช่องหน้าต่างเล็กๆ อีก 2 ช่อง อยู่ด้านซ้ายและขวาของซุ้มประตูทางเข้าอุโบสถ จึงทำให้พื้นที่ในช่วงล่างของผนังแคบและถูกแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน การออกแบบจึงต้องพิจารณาให้มีความสำคัญทั้งเนื้อหา แนวเรื่อง ประกอบกับพื้นที่ที่มีอยู่จำกัดสำหรับการออกแบบเพื่อจัดวางองค์ประกอบตัวภาพ

การออกแบบร่างภาพเป็นภาพลายเส้นได้ให้ความสำคัญกับโครงสร้างเดิมของสถาปัตยกรรมและงานประติมากรรมที่มีอยู่แล้วเป็นหลัก นำมาประกอบกับแนวเรื่องที่ชาวบ้านต้องการ คือ พระมาลัย ศิลปกรรมกระจกนี้ได้รวบรวมเนื้อหาจากวรรณคดี 3 ฉบับ คือ พระมาลัยคำหลวง พระมาลัยกลอนสวด และมาเลย์เทววัตถุแปล ซึ่งเป็นเรื่องที่นิยมใช้เทศน์ในงานบุญผะเหวด เนื้อเรื่องแบ่งออกเป็น 4 ภาค คือ ท่องนรก ท่องแดนมนุษย์ ท่องสวรรค์ และท่องแดนศาสนาพระศรีอารีย์ เป็นเรื่องราวตามความเชื่อซึ่งผู้ชมภาพต้องจินตนาการถึงดินแดนอีกมิติหนึ่งที่ไม่มีให้เห็นบนโลกมนุษย์

การออกแบบภาพร่างลายเส้นโครงสร้างองค์ประกอบภาพ ให้มีมุมมองกว้างแบบตานกมอง (Bird's-Eye View) เพื่อที่จะได้เห็นการดำเนินเรื่องได้อย่างชัดเจนเช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมไทยฝาผนังแบบโบราณ จัดองค์ประกอบภาพให้มีลักษณะเป็นแบบสองข้างเท่ากัน (Symmetry) เป็นลักษณะการจัดองค์ประกอบแบบพื้นฐานที่นิยมมากในการเขียนภาพจิตรกรรมไทย มีการใช้โครงสร้างของเส้นและรูปทรงแบบอิสระ (Free Form) เพื่อให้ภาพดูแล้วรู้สึกล่องลอย เลื่อนไหล ดูต่อเนื่องกันไปได้ทั่วทั้งผนัง นอกจากนั้น ยังกำหนดรูปทรงต่างๆ ในภาพให้มีขนาดเท่าๆ กัน จึงทำให้เกิดช่องไฟหรือพื้นที่ว่างระหว่างตัวรูปทรงที่มีขนาดใกล้เคียงกัน เพื่อให้รูปทรงให้ได้จำนวนมากตามเนื้อหาเรื่องราวที่มีหลายตอน รูปทรงต่างๆ จึงดูกระจายไปทั่วเต็มพื้นที่บนผนังทั้งหมด

การกำหนดเรื่องราวตามพื้นที่บนผนังได้ออกแบบให้พื้นที่ช่วงล่างของผนังด้านหน้าบริเวณรอบๆ ซุ้มหน้าต่างทั้ง 2 ข้างเป็นภาพแดนนรก มีการออกแบบรอบซุ้มหน้าต่างทั้ง 2 ข้าง ให้เป็นต้นจ้าว มียมบาลกำลังลงโทษสัตว์นรกให้ป่นชิ้น

ไปบนต้นจิว พื้นที่ว่างข้างซุ้มหน้าต่างด้านขวา เป็นนรกที่ยืมบาลกำลังลงโทษ สัตว์นรกที่ทำบาปกรรมอย่างทุกข์ทรมาณ ส่วนภาพรอบซุ้มหน้าต่างด้านซ้าย เป็นภาพตอนพระมัลลย์เข้าฉานกรรมฐานไปโปรดสัตว์ในนรก โดยพระมัลลย์ อุทิศแผ่ส่วนกุศลให้สัตว์นรกโดยนั่งบนบัลลังก์ดอกบัวใหญ่ บันดาลให้เกิดน้ำ ฝนลงมาดับไฟในนรก และเกิดลมพายุพัดจนนามต้นจิวร่วงกระจัดกระจาย

ในช่วงต่อมาจะอยู่ในช่วงบนทางด้านขวาของผนังตอนกลับสู่โลกมนุษย์ พระมัลลย์ได้มาเทศน์ให้มนุษย์บนโลกฟังเพื่อไม่ให้ทำบาป และช่วยอุทิศแผ่ส่วนกุศลให้กับหมู่ญาติในนรกด้วย จากนั้นในช่วงสุดท้ายตอนท่องแดนสวรรค์ และพบพระศรีอารีย ได้ออกแบบให้ภาพตอนนี้อยู่ในพื้นที่หน้าจั่วช่วงบนสุดของผนังด้านหน้าเนื่องจากในเนื้อหาเล่าถึงพระมัลลย์ว่าได้เข้าสู่จุดตถุสถาน เหาะขึ้นสู่อากาศท้องฟ้าไปยังลานพระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จึงมีความเหมาะสมที่จะให้ภาพตอนนี้อยู่บนผนังช่วงบนสุด นอกจากนั้น ได้มีการออกแบบซุ้มต้นโพธิ์ไว้ด้านหลังของประติมากรรมพระพุทธรูปองค์เล็กที่อยู่บนซุ้มประตูทางเข้า เพื่อช่วยเน้นให้งานประติมากรรมเดิมของโบสถ์ มีความโดดเด่นมากขึ้นด้วย

การออกแบบตัวภาพต่างๆ บนผนังนี้ มีการเก็บข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง (ฮูปแต้มสิมอีสาน) ตามวัดต่างๆ ในภาคอีสาน เช่น วัดไชศรี อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น วัดบ้านยาง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม วัดป่าเลไลยก์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม วัดโพธาราม อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม วัดสระบัวแก้ว อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น แล้วจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาใช้เป็นแบบในการร่างลายเส้นตัวภาพ

และสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปกรรมกระจก เพื่อให้ตัวภาพมีลักษณะที่เป็น
เอกลักษณ์ในรูปแบบของงานศิลปกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน

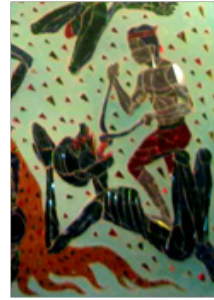
ภาพอุโบสถหลังตกแต่งด้วยศิลปกรรมกระจก

ธูปแต้มลิมอีสาน สัตว์ในนรกถูก
ลงโทษ ที่วัดบ้านยาง (ถ่ายวันที่
24 พ.ค. 2551)

ร่างลายเส้นศิลปกรรมกระจาก
สัตว์นรกถูกลงโทษ (ถ่ายวันที่
27 เม.ย. 2552)

ภาพศิลปกรรมกระจาก
สัตว์นรกถูกลงโทษ วัด
มณีจันทร์ (ถ่ายวันที่ 14
มิ.ย. 2552)

ธูปแต้มลิมอีสาน “สัตว์นรกใน
กระทะทองแดง” ที่วัดป่าเลไลย์
(ถ่ายวันที่ 24 พ.ค. 2551)

ศิลปกรรมกระจาก “สัตว์นรกในกระทะทองแดง”
วัดมณีจันทร์ (ถ่ายวันที่ 14 มิ.ย. 2552)

ธูปแต้ม “พระมาลัยเทศนาให้มนุษย์บนโลก” ที่วัดบ้านยาง (ถ่ายวันที่ 24 พ.ค. 2551)

ศิลปกรรมกระຈก “พระมาลัยเทศนาให้มนุษย์บนโลก” วัดมณีจันทร์ (ถ่ายวันที่ 14 มิ.ย. 2552)

โครงสร้างของภาพศิลปกรรมกระຈกบนผนังด้านหน้าอุโบสถ เรื่อง “พระมัลลย์” เริ่มเรื่องจากพื้นที่ยืนผนังด้านขวาช่วงล่าง โดยนำเสนอเป็นภาพสัตว์ในนรกที่ทําศาปกรรมกำลังถูกยมบาลลงโทษ มีทั้งใช้คีมดึงลิ้น บังคับให้ปีนขึ้นต้นจั่ว มีสุนัขคอยไล่กัดที่โคนต้น และแร้งกาคอยจิกกัดบนยอดจั่ว แสดงให้เห็นถึงความทุกข์ทรมานของบรรดาสัตว์ในนรก

ส่วนผนังทางด้านซ้ายช่วงล่างนำเสนอเป็นภาพพระมัลลย์เข้าฉานกรรมฐาน เสด็จไปโปรดสัตว์ในนรกภูมิ นั่งบนบัลลังก์ดอกบัวใหญ่ สัตว์ในนรกแสดงอาการดีใจเมื่อเห็นพระมัลลย์มาโปรด พระมัลลย์จึงได้อุทิศแผ่กุศลให้สัตว์นรกเหล่านั้น โดยบันดาลให้ฝนตกตกลงมาดับไฟในนรก น้ำร้อนที่กำลังเดือดพล่านในกระทะทองแดงกลายเป็นน้ำเย็นมีรสหวาน ภูเขาไฟและเปลวไฟที่ร้อนระอุทั่วดินแดนนรกดับวูบลง แม่น้ำกรดแห้งขอด ขณะเดียวกันกับบันดาลลมพัดกระพือต้นจั่วให้หนามที่แหลมคมขาดหลุดร่วงกระจายกระจายออกจากต้น มีน้ำฝนเย็นฉ่ำรดพรลงมาให้กับสัตว์ในนรก เพียงในช่วงเวลาที่พระมัลลย์มาเยือนเพียงชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น หลังจากพระมัลลย์กลับยังโลกมนุษย์ทุกอย่างในนรกก็กลับคืนสู่ความทุกข์ทรมานเช่นเดิม (สุมาลี 2548, 62)

จากนั้นพระมัลลย์ได้เสด็จกลับมาโลกมนุษย์ เป็นตอนท่องเที่ยวแดนมนุษย์ โครงสร้างของภาพบนผนังจะต่อเนื่องมาทางด้านขวาช่วงบน นำเสนอเป็นภาพพระมัลลย์เทศนาให้ผู้คนที่ทั้งหลายฟังและได้นำเรื่องราวของสัตว์ที่ทุกข์ทรมานอยู่ในนรกมาบอกแก่หมู่ญาติของเขาเหล่านั้นฟัง สิ่งที่ญาติในนรกฝากมาบอกญาติที่เป็นมนุษย์อยู่บนโลก คือ ไม่ให้ทําศาปจะได้ไม่ต้องตกนรกเช่นพวกเขา ให้หมู่ญาติของเขาเหล่านั้นพากันทำบุญให้ทานอุทิศส่วนกุศล

พระมาลัยโปรดสัตว์ในนรก นั่งบนบัลลังก์ดอกบัวบันดาลฝนลงมาดับไฟนรก

เพื่อให้พวกเขาบ้าง เหล่ามนุษย์พากันเลื่อมใสในคำสั่งสอน ไม่กระทำความบาปหันมาทำบุญให้ทาน มีชายหนุ่มผู้หนึ่งชื่อว่ามหมณพเป็นผู้มีจิตศรัทธาได้เก็บดอกนิลบลในบึงน้ำมา 8 ดอกถวายแด่พระมาลัย เมื่อพระมาลัยได้ทำกรอนุโมทนาแล้วจึงคิดว่า “ครั้งนี้เราจะนำดอกนิลบลทั้ง 8 ดอกนี้ไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณีในเทวโลก” (สุภาพร 2524, 141)

โครงสร้างของภาพช่วงสุดท้ายบนผนัง ตอน ท้องแดนสวรรค์และพบพระศรีอารียะจะอยู่ในบริเวณหน้าจั่วบนสุดของผนัง เป็นภาพพระมาลัยเข้าสู่จตุตถฌานเหาะขึ้นสู่อากาศท้องฟ้าไปยังลานพระเจดีย์จุฬามณีเบื้องหน้า เวชยันตปราสาทอันเต็มไปด้วยแก้วอินทนิล พระมาลัยได้บูชาพระเจดีย์ด้วยดอกนิลบลทั้ง 8 ดอก แล้วทำประทักษิณไหว้ในทิศทั้งแปดด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วนั่งในทิศตะวันออก ขณะนั้นท้าวสักกเทวราชหรือพระอินทร์ได้เสด็จมาบูชาพระเขี้ยวแก้วพร้อมด้วยเทพบริวาร พระมาลัยได้สนทนารธรรมกับท้าวสักกะและในกาลนั้นพระศรีอารียเมตไตรยได้เสด็จมาโดยแวดล้อมด้วยเหล่าเทพธิดาแสนโกฏิ พระศรีอารียเมตไตรยตรัสสั่งพระมาลัยให้ไปบอกแก่ชาวโลกว่า ให้เหล่ามนุษย์บนโลกกระทำความดีไม่ทำบาปกรรม พระศรีอารียเมตไตรยทรงกระทำประทักษิณพระจุฬามณีเจดีย์แล้วอำลาพระเถระ จากนั้นพระมาลัยได้ไหว้พระเจดีย์จุฬามณี อำลาท้าวสักกเทวราชแล้วร่อนลงจากสวรรค์ดาวดึงส์กลับมาสู่โลกมนุษย์ (สุภาพร 2524, 160)

เรื่องพระมาลัยมีเนื้อหาที่เน้นสอนทางด้านศีลธรรมเพื่อให้คนทำความดีละเว้นการทำชั่วและเกรงกลัวต่อบาป โดยกล่าวถึงศาสนาพระศรีอารียเมตไตรยว่าเป็นยุคแห่งความสงบสุขอุดมสมบูรณ์ ผู้คนประพฤติปฏิบัติดี ทำให้ผู้คนที่อ่าน

หรือเห็นภาพอยากไปเกิดในยุคของพระศรีอารีย์ ส่วนการกล่าวถึงสัตว์ในรกที่ต้องถูกลงโทษให้ทุกข์ทรมาน เพื่อให้คนเกิดความเกรงกลัวต่อการทำบาป แต่ในยุคปัจจุบันผู้คนส่วนใหญ่ไม่รู้เรื่องคำสอนทางศาสนาและไม่เชื่อว่านรกสวรรค์มีจริง จึงกระทำความผิดกันมาก เรื่องพระมาลัยจึงน่าจะมีส่วนช่วยในการใช้สอนด้านคุณธรรม จริยธรรม และสร้างจิตสำนึกให้คนในสังคมมีศีลธรรมประจำใจ เพื่อช่วยควบคุมความประพฤติของคนให้อยู่ในกฎระเบียบของสังคม ไม่สร้างความเดือดร้อนวุ่นวายให้กับส่วนรวม ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข (ทิพย์สุตา 2526, 95)

หลังจากการชมภาพศิลปกรรมกระจกบนผนังแรกด้านหน้าอุโบสถแล้ว ผนังต่อไปด้านที่สองควรเดินเวียนไปทางด้านข้างฝั่งขวาของอุโบสถ (ฝั่งทิศใต้) การเดินชมภาพบนผนังโบสถ์แบบเวียนขวาหรือที่เรียกว่า “ประทักษิณ” เป็นความเชื่อทางศาสนาพุทธว่าเป็นมงคล เพื่อชมภาพศิลปกรรมกระจกเรื่องต่อไปเรื่อง “สร้างเมืองสร้างวัด”

2. เรื่อง “สร้างเมืองสร้างวัด” ภาพบนผนังด้านข้าง (ทิศใต้) เป็นภาพที่แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ตำนานที่มาของบ้านมะเฟือง เมืองพุทไธสง ตั้งแต่สมัยโบราณจากอดีตที่เป็นเนินต้นมะเฟืองจนมาถึงสมัยปัจจุบัน พื้นที่นี้ได้กลายเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านมะเฟือง อำเภอพุทไธสง รวมทั้งได้มีการบันทึกภาพประวัติการสร้างอุโบสถของวัดมณีจันทร์ไว้บนผนังนี้ด้วย

โครงสร้างของภาพบนผนังด้านข้าง “สร้างเมืองสร้างวัด” เริ่มต้นจากผนังทางด้านขวาต่อเนื่องจนสุดผนังด้านซ้าย

โครงสร้างของภาพศิลปกรรมกระຈกบนผนังด้านข้างของอุโบสถ เรื่อง “สร้างเมืองสร้างวัด” จะเริ่มต้นเรื่องจากผนังทางด้านขวาให้ต่อเนื่องเรื่อยมาจนสุดผนังทางด้านซ้าย จากการสำรวจพื้นที่บนผนังพบว่ามีช่องหน้าต่างอยู่จำนวน 4 ช่อง ในการดำเนินการออกแบบโครงสร้างภาพเมื่อศึกษาจากเนื้อเรื่องแล้ว มีเนื้อหาช่วงที่มีความสำคัญน่าสนใจอยู่จำนวนมากหลายตอน เพื่อเป็นการบันทึกภาพประวัติศาสตร์ของการสร้างเมืองสร้างวัดให้ได้เนื้อหาที่ครบถ้วน จึงต้องมีการออกแบบให้ใช้พื้นที่เต็มหมดทั้งผนัง

การออกแบบภาพร่างลายเส้นเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาแล้ว การสร้างเมืองสร้างวัดเป็นเรื่องที่เล่าถึงตำนานประวัติศาสตร์ มีเรื่องราวการดำเนินเรื่องในป่าเขาซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมของภูมิประเทศในธรรมชาติ จึงออกแบบโครงสร้างองค์ประกอบภาพ โดยเน้นที่รูปทรงธรรมชาติ (Organic Form) ตามสภาพแวดล้อมจริงในท้องถิ่นภาคอีสาน เพื่อให้ดูแล้วรู้สึกเลื่อนไหลต่อเนื่อง

กันไปทั่วทั้งภาพ การออกแบบลายเส้นได้มีการแบ่งเนื้อหาการดำเนินเรื่องของแต่ละตอน โดยการใช้เส้นสีเทาที่เป็นรูปทรงของธรรมชาติเป็นเส้นแบ่งขอบเขต เช่น แม่น้ำ ต้นไม้ ภูเขา และเนินดิน มีการออกแบบเป็นภาพต้นไม้อยู่รอบบานหน้าต่างจำนวน 2 บานในบริเวณกึ่งกลางของผนังโบสถ์ เพื่อลดความแข็งของเส้นรอบหน้าต่างบนผนัง

การออกแบบโครงสร้างองค์ประกอบภาพให้มีมุมมองที่กว้างแบบตานกมอง เพื่อที่จะได้เห็นการดำเนินเรื่องได้อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมไทยฝาผนังโบราณ กำหนดขนาดตัวภาพทั้งหมดบนผนังให้มีขนาดเล็กเท่าๆ กัน เพื่อใส่ตัวภาพให้ได้จำนวนมากตามเนื้อหาเรื่องราว กำหนดขนาดของสถาปัตยกรรมให้มีขนาดเล็กกว่าสัดส่วนจริง ตามลักษณะของงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีที่เขียนภาพสถาปัตยกรรมขึ้นเพื่อประกอบตัวภาพให้เข้าใจ

เรื่องราวและสถานที่ มีลักษณะเพียงสื่อความหมายของอาคารนั้นๆ แต่ไม่ได้เขียนสัดส่วนที่สัมพันธ์กันกับตัวภาพบุคคลในอาคาร

พื้นที่เสابนผนังได้ออกแบบโดยใช้สัญลักษณ์เพื่อแสดงถึงกาลเวลา รวมถึงทิศทางในการเริ่มต้นดำเนินเรื่อง โดยเริ่มเรื่องตั้งแต่เสابนผนังทางด้านขวาทิศตะวันออก ที่หัวเสาใช้สัญลักษณ์เป็นรูปพระอาทิตย์ดูภาพไล่ไปตามเหตุการณ์เรื่องราวจนสุดผนังทางด้านซ้ายทิศตะวันตก ที่หัวเสาใช้สัญลักษณ์เป็นรูปพระจันทร์ นอกจากนั้นแล้วสัญลักษณ์นี้ยังเป็นการแสดงถึงทิศที่ตั้งของอุโบสถด้วย ส่วนในพื้นที่ช่วงล่างของเสาทั้งสองข้างได้ออกแบบเป็นลายเถาดอกบัว เนื่องจากบริเวณเสามีพื้นที่น้อยไม่สามารถจัดองค์ประกอบภาพที่ต้องเล่าเรื่องได้ จึงแก้ปัญหาโดยการออกแบบเป็นลวดลายเถาดอกบัวแทนให้สอดคล้องกับโครงสร้างหลักของภาพโดยรวมบนผนังที่ใช้แนวแม่น้ำลำธารเป็นเส้นสินเทาแบ่งขอบเขต เป็นโครงเส้นลากยาวจากผนังด้านขวามาจนสุดผนังด้านซ้าย

จากเรื่องราวบนผนังนี้เป็นการเล่าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงในสภาพแวดล้อมของพื้นที่วัดมณีจันทร์ในปัจจุบัน ขั้นตอนการออกแบบร่างภาพศิลปกรรมกระเจกนั้นจึงต้องเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนัง (ฮูปแต้มสิมอีสาน) ตามวัดต่างๆ ในภาคอีสาน แล้วนำข้อมูลมาใช้เป็นแบบในการร่างภาพ

นอกจากนั้น ยังต้องเก็บข้อมูลสภาพแวดล้อมของวัดมณีจันทร์ด้วยการบันทึกภาพ แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาใช้เป็นแบบในการร่างลายเส้นและสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปกรรมกระเจก เพื่อให้ตัวภาพมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ในรูปแบบ

ฮูปแต้มลุ่มอีสาน “วิถีชีวิตชาวบ้าน”
ที่วัดป่าเล โล้ย อีสาน (วันที่ 24
พ.ศ. 2551)

ศิลปกรรมกระจก “วิถีชีวิตชาวบ้าน” ที่วัดมณี
จันทร์ (วันที่ 24 พ.ย. 2553)

แบบของงานศิลปกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน การร่างแบบตัวภาพศิลปกรรม
กระจกจะออกแบบตามเรื่องราวที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้เสมือนเป็นการ
บันทึกภาพประวัติศาสตร์ของชุมชนไว้บนผนังอุโบสถของวัดมณีจันทร์ เช่น
ภาพเหตุการณ์การสร้างอุโบสถวัดมณีจันทร์เมื่อ 90 กว่าปีที่ผ่านมา ภาพ
อนุสาวรีย์พระยาเสนาสงคราม (พระยาศรีปาก) เจ้าเมืองคนแรกของพุทไธสง
ปัจจุบันอนุสาวรีย์นี้ประดิษฐานที่บริเวณหน้าอำเภอพุทไธสงและเป็นที่เคารพ
สักการะของชาวบ้านในชุมชน

โครงสร้างของภาพได้เริ่มเรื่องจากพื้นที่ด้านขวาสุดของผนัง โดยเริ่มจากภาพ
ขบวนกองทัพของเจ้าพระยาจักรีได้ยกกองทัพไปปราบกบฏที่เวียงจันทน์ และ
เมื่อปราบกบฏเสร็จก็ยกทัพกลับกรุงธนบุรีขบวนกองทัพเจ้าพระยาจักรีเดิน
ทางรอนแรมมาทางภาคอีสานมาเรื่อยๆ กระทั่งมาถึงถิ่นที่เรียกว่าโนนหมาก
เฟือง ที่เรียกเช่นนี้เพราะว่าพื้นดินบริเวณนี้มีต้นมะเฟืองใหญ่น้อยอยู่หลายต้น
เห็นเป็นทำเลที่เหมาะสมจึงสั่งให้หยุดทัพอยู่และสั่งให้ทหารออกสำรวจบริเวณ

พระพุทธรูปปูนปั้นซึ่งท่านเจ้าอาวาสเป็นผู้ปั้น ที่หน้าอุโบสถ วัดมณีจันทร์ ก่อนบูรณะ (วันที่ 12 พ.ย. 2549)

ศิลปกรรมกระจก “การสร้างอุโบสถวัดมณีจันทร์” (วันที่ 24 พ.ย. 2553)

รอบๆ เห็นว่ามีร่องรอยของเมืองร้างมีคูดินและน้ำล้อมรอบแต่ยากแก่การบูรณะให้สมบูรณ์เช่นเดิม จึงให้หักร้างถางป่าและตั้งเมืองอยู่ที่โนนหมากเพือง ซึ่งที่บริเวณนี้คือหมู่บ้านมะเพืองในปัจจุบัน (ละเมียด 2549, 27)

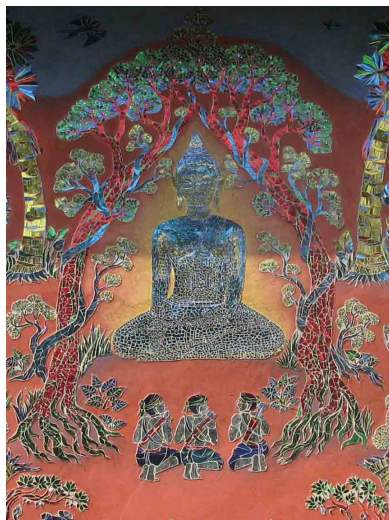

ศิลปกรรมกระจกตอนพระยาจักรีเดินทางมาถึงโนนหมากเพือง

ภาพในช่วงกลางของผนังเล่าถึงเรื่องตำนานขององค์พระที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านในชุมชนพุทไธสง คือ พระเจ้าใหญ่ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวอำเภอพุทไธสงและชาวจังหวัดบุรีรัมย์ ปัจจุบันพระเจ้าใหญ่ประดิษฐานอยู่ที่วัดหงษ์ เชื่อว่าชื่อวัดตั้งให้พ้องกับตำนานของนกใหญ่ที่นายพรานตามล่าน่าจะเป็นหงส์ ความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระเจ้าใหญ่มียกมากมายเป็นที่เลื่องลือของคนในชุมชน ปัจจุบันพื้นที่แห่งนี้คือบริเวณบ้านศิระชะแรด อยู่ในเขตติดกับบ้านมะเพือง ในอำเภอ พุทไธสง (ละเมียด 2549, 25)

พบเจดีย์อยู่ข้างองค์พระ

ขณะค้นหานกกลับพบพระองค์ใหญ่

พรวนเห็นพื้นที่สมบุรณ์จึงชวนญาติพี่น้องมาตั้งถิ่นฐาน

อนุสาวรีย์พระยาเสนาสงครามเป็นที่เคารพบูชาของชุมชน

บนผนังด้านซ้ายระหว่างช่องบานหน้าต่าง เป็นภาพการสร้างอุโบสถวัดมณี
จันทร์ จากตำนานประวัติของวัดมณีจันทร์ได้มีการบันทึกไว้ว่า สร้างขึ้นเมื่อ
90 ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านเล่ากันว่าวัดนี้สร้างโดยท่านเจ้าอาวาสซึ่งเคยติดคุก
มาก่อน ท่านเคยเป็นโจรแต่กลับใจ บวชแล้วหันหน้าเข้าหาพระพุทธศาสนา
ท่านได้ลงมือสร้างอุโบสถภายในวัดด้วยตนเอง ท่านได้ปั้นพระพุทธรูปภายใน
และด้านหน้าอุโบสถ รวมทั้งปั้นประติมากรรมพญานาค 7 เศียรที่บันไดด้าน
หน้าทางขึ้นของอุโบสถด้วย ถือเป็นผู้มีฝีมือทางช่างศิลป์เป็นอย่างสูง จากนั้น
วัดมณีจันทร์ก็เป็นที่ศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชนบ้านมะเฟืองตลอดมาจนถึง
ปัจจุบัน และได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์อุโบสถ ใน พ.ศ. 2549 ภาพด้านซ้าย

สุดบนผนังเป็นภาพอนุสาวรีย์พระยาเสนาสงคราม (พระยาศรีปาก) เจ้าเมืองคนแรกของพุทไธสง

“ขอพระองค์ทรงพระเจริญ” บนผนังด้านหลังอุโบสถ

เมื่อเดินต่อไปโดยการเวียนไปทางด้านขวาของอุโบสถ ผนังด้านต่อไปจะเป็นผนังด้านหลังอุโบสถ (ฝั่งทิศตะวันตก) ภาพศิลปกรรมกระຈกบนผนังนี้จะติดอยู่ค่อนข้างสูงจึงต้องใช้พื้นที่ในการชมภาพโดยรวมและเนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เป็นสนามหญ้าโล่ง ทำให้ผู้ชมสามารถดูงานศิลปกรรมกระຈกได้จากระยะไกล

3. เรื่อง “ขอพระองค์ทรงพระเจริญ” ภาพบนผนังด้านหลัง (ทิศตะวันตก) เป็นภาพที่แสดงถึงความจงรักภักดีของชาวบ้านมะเฟืองที่มีต่อองค์พระมหากษัตริย์ โดยชาวบ้านวัดมณีจันทร์และชุมชนใกล้เคียงได้ร่วมกันจัดงานเฉลิมพระชนมพรรษาขึ้น ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2549 และเนื่องในวาระที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงครองสิริราชสมบัติเป็นปีที่ 60 ซึ่งยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในประวัติศาสตร์ไทย จึงได้ร่วมกันจัดงานเฉลิมฉลองครั้งนี้ให้เป็นงานใหญ่ขึ้นภายในบริเวณวัดมณีจันทร์

จากการสำรวจเก็บข้อมูลพื้นที่บนผนังด้านหลังอุโบสถ (ฝั่งทิศตะวันตก) มีพื้นที่เป็นผนังเต็มทั้งหมด จึงทำให้มีความง่ายในการออกแบบโครงสร้างภาพลายเส้น แต่ในการปฏิบัติงานติดตั้งศิลปกรรมกระจกบนผนังนั้น กลับมีความยาก เนื่องจากเป็นพื้นที่ผนังที่มีความสูงและอยู่ทางด้านฝั่งทิศตะวันตก ทำให้ผนังนี้ต้องรับความร้อนจากแสงแดดอย่างเต็มที่ในช่วงบ่ายถึงเย็น ประกอบกับงานศิลปกรรมกระจกมีคุณสมบัติที่สะท้อนแสง ผู้ติดตั้งกระจกจึงต้องมีความอดทนสูงกับสภาพอากาศที่ร้อนมาก

การออกแบบโครงสร้างของภาพบนผนังด้านหลังอุโบสถเรื่อง “ขอพระองค์ทรงพระเจริญ” เมื่อพิจารณาเนื้อหาเรื่องราวแล้ว เป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดงานพิธีเฉลิมฉลองในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งชาวบ้านในชุมชนวัดมณีจันทร์ได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2549 มีลักษณะเป็นการบันทึกภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน ซึ่งต้องการแสดงให้เห็นถึงความสมานสามัคคีของผู้คนในชุมชนบ้านมะเฟืองที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การออกแบบ

องค์ประกอบภาพจึงใช้โครงสร้างที่เป็นรูปทรงแบบเรขาคณิต (Geometric Form) เพื่อให้ภาพดูเป็นระเบียบเรียบร้อยและสื่อให้เห็นถึงความสามัคคี โครงสร้างองค์ประกอบภาพมีมุมมองที่กว้าง มีลักษณะเป็นแบบสองข้างเท่ากัน (Symmetry) เน้นจุดเด่นที่ภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ อยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมบริเวณกึ่งกลางของผนังในช่วงบน และจัดวางตัวภาพสถาปัตยกรรมคน ต้นไม้ และยานพาหนะอย่างเป็นระเบียบบริเวณช่วงล่างของผนัง

พระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ภาพขณะเสด็จออกสืบทอดราชบัลลังก์

รูปทรงทั้งหมดมีลักษณะแบบเหมือนจริง เนื่องจากการบันทึกเหตุการณ์เรื่องราวที่จัดขึ้นใน พ.ศ.2549 - 2550 การออกแบบภาพถ่ายเส้นจึงเขียนตามข้อมูลจากภาพถ่ายที่ผู้เขียนได้รวบรวมบันทึกไว้ ในช่วงบนนั้นองค์ประกอบในภาพประกอบด้วยภาพขณะเสด็จออกสีหบัญชรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งด้านข้างพระบรมฉายาลักษณ์ทั้งสองพระองค์มีภาพอุโบสถและศาลาของวัดมณีจันทร์ รวมทั้งมีภาพต้นตาล 3 ยอดซึ่งมีอยู่จริงทางด้านทิศตะวันตกของอุโบสถและเป็นเอกลักษณ์ของวัดมณีจันทร์ ช่วงล่างของผนังด้านซ้ายของภาพเป็นต้นมะเฟืองใหญ่ของชุมชนบ้านมะเฟือง ตั้งอยู่ที่กลางหมู่บ้านมะเฟือง และช่วงล่างด้านขวาของภาพ คือ ต้นมะขามยักษ์ มะขามต้นใหญ่นี้ขึ้นอยู่หน้าบ้านกำนันมังกร คาดว่ามีอายุกว่า 100 ปี ชาวบ้านมักใช้พื้นที่บริเวณใต้ต้นมะขามแห่งนี้เป็นที่ประกอบศาสนพิธีของชุมชน เพราะมีศาลเจ้าพ่อมะเฟืองตั้งอยู่ข้างต้นมะขามด้วย

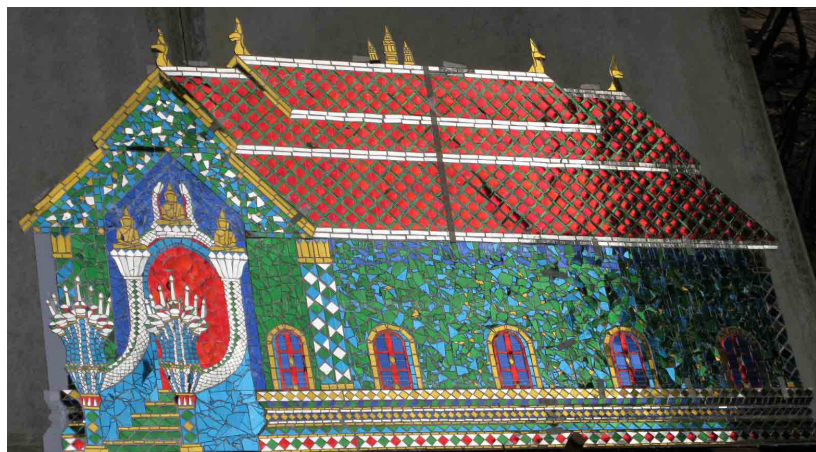
ขั้นตอนการออกแบบร่างภาพศิลปกรรมกระจก มีการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนัง (ธูปแต้มส้มอีสาน) ตามวัดต่างๆในภาคอีสาน รวมทั้งมีการเก็บข้อมูลบันทึกถ่ายภาพบรรยากาศสภาพแวดล้อมของวัดมณีจันทร์ในปัจจุบันแล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาใช้เป็นแบบในการร่างลายเส้นตัวภาพ เพื่อให้เสมือนเป็นการบันทึกภาพประวัติศาสตร์ของชุมชนไว้บนผนังอุโบสถของวัดมณีจันทร์

ภาพถ่ายต้นมะขามโบราณของหมู่บ้าน (วันที่ 5 มิ.ย. 2552)

ศิลปกรรมกระจากต้นมะขามยักษ์ของหมู่บ้าน

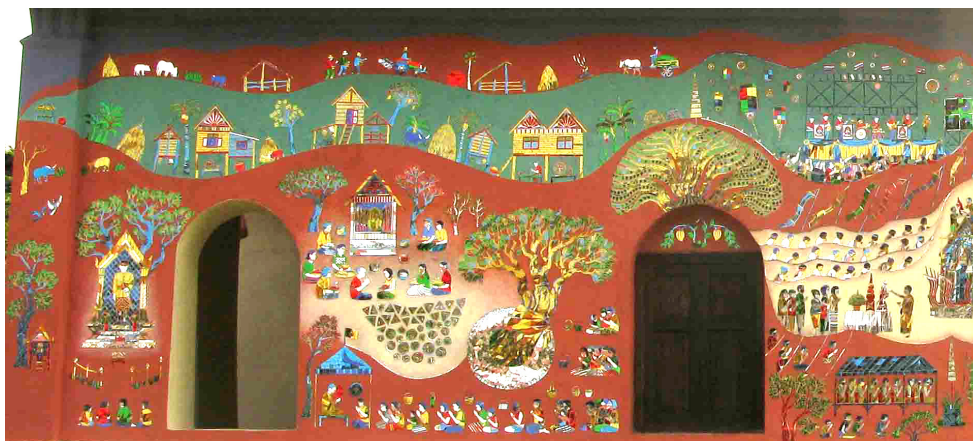
ศิลปกรรมกระจากภาพอุโบสถวัดมณีจันทร์

ผนังด้านสุดท้าย เป็นผนังด้านข้าง (ฝั่งทิศเหนือ) มีภาพที่แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม เช่น ประเพณีการทอดกฐิน ประเพณีไหว้ศาลเจ้าพ่อมะเฟืองของหมู่บ้าน รวมถึงภาพวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนวัดมณีจันทร์ ในยุคสมัยปัจจุบันช่วง พ.ศ.2550

4. เรื่อง “ประเพณีเมืองพุทไธสง” ภาพบนผนังด้านข้าง (ทิศเหนือ) เป็นภาพเกี่ยวกับวิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นอีสานของชุมชนพุทไธสง ในปัจจุบัน

การบันทึกเรื่องราวประเพณีศิลปวัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตของชุมชนแห่งนี้ลงในงานศิลปกรรมกระจกเป็นการแสดงคุณค่าทางสุนทรียภาพให้กับสภาพแวดล้อม และสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นกับผู้คนในชุมชน รวมถึงสร้างสำนึกรักในสมบัติท้องถิ่น ช่วยกันอนุรักษ์รักษาไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมและศิลปกรรมให้คงอยู่สืบต่อไปอย่างยั่งยืน

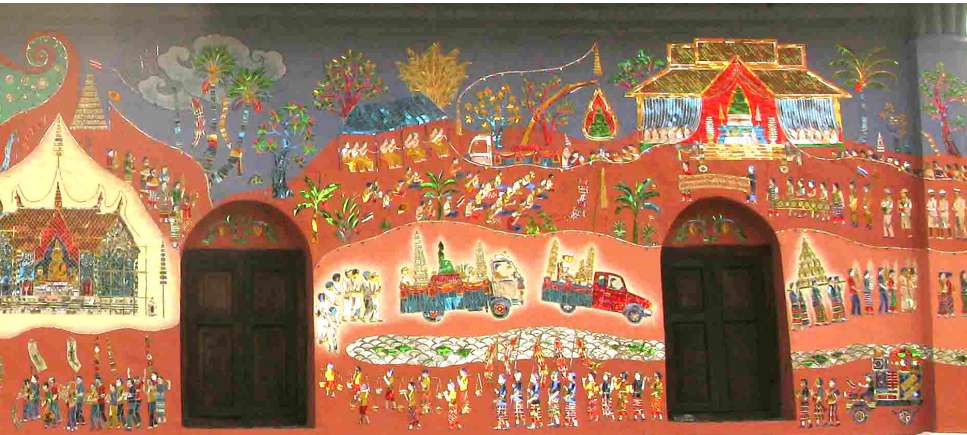
โครงสร้างของภาพศิลปกรรมกระจกบนผนังด้านข้างของอุโบสถ เรื่อง “ประเพณีเมืองพุทไธสง” จะเริ่มต้นเรื่องจากผนังทางด้านขวา ให้ดูต่อเนื่องเรื่อยมาจนสุดผนังทางด้านซ้ายจากการสำรวจพื้นที่บนผนังพบว่า มีช่องหน้าต่างอยู่จำนวน 4 ช่อง ในการออกแบบโครงสร้างภาพจึงจัดวางภาพช่วงที่มีเนื้อหาสำคัญน่าสนใจให้อยู่บนผนังระหว่างช่องหน้าต่าง โดยจัดวางตัวภาพให้เต็มพื้นที่ทั้งผนัง

โครงสร้างองค์ประกอบภาพออกแบบให้มีมุมมองที่กว้างแบบตานกมอง เพื่อให้เห็นการดำเนินเรื่องทั้งหมด

การออกแบบโครงสร้างองค์ประกอบภาพให้มีมุมมองที่กว้างแบบตานกมองเพื่อที่จะได้เห็นการดำเนินเรื่องทั้งหมดได้อย่างชัดเจน กำหนดรูปทรงทั้งหมดให้มีขนาดเล็กเท่าๆ กัน เพื่อใส่ตัวภาพให้ได้จำนวนมาก ภาพของสถาปัตยกรรมกำหนดให้มีขนาดเล็กกว่าสัดส่วนจริงตามลักษณะของงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณีที่เขียนขึ้นเพื่อประกอบตัวภาพเป็นเพียงใช้สื่อความหมายของอาคารนั้นๆ แต่ไม่ได้เขียนตามขนาดของสัดส่วนจริง

เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาเรื่อง “ประเพณีเมืองพุทไธสง” เป็นภาพที่แสดงเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่นอีสานของชุมชนพุทไธสงปัจจุบัน จึงออกแบบโครงสร้างองค์ประกอบภาพโดยเน้นที่รูปทรงธรรมชาติ (Organic Form) ตามสภาพแวดล้อมจริงในท้องถิ่นภาคอีสานผสมผสานกับรูปทรงแบบ

เรขาคณิต (Geometric Form) ในกลุ่มของขบวนแห่และตัวภาพในพิธีต่างๆ เพื่อให้ภาพดูเป็นระเบียบ สื่อให้เห็นถึงความพร้อมเพรียงและความสามัคคี การออกแบบลายเส้นได้มีการแบ่งเนื้อหาการดำเนินเรื่องของแต่ละตอน โดยการใช้เส้นลื่นเทาที่เป็นรูปทรงของธรรมชาติเป็นเส้นแบ่งขอบเขต เช่น เส้นของภูเขา เนินดิน และต้นไม้

การออกแบบตัวภาพทั้งหมดมีลักษณะเป็นแบบเหมือนจริง เนื่องจากการเป็นการบินถ่ายภาพประเพณีที่จัดขึ้นในปัจจุบัน แบบภาพร่างลายเส้นจึงเขียนตามภาพถ่ายที่ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลไว้เพื่อเป็นการบันทึกภาพเหตุการณ์ต่างๆ ของประเพณีในชุมชนวัดมณีจันทร์ ทางชุมชนต้องการให้บันทึกเป็นภาพศิลปกรรมกระจกลงบนผนังด้านข้างนี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงประเพณีวัฒนธรรม

ศิลปกรรมกระจกในช่วงกลางของผนัง

อันติงามของภาคอีสานในปัจจุบัน จึงได้ออกแบบองค์ประกอบภาพให้เป็นเรื่องราวประเพณีในงานทอดกฐิน การยกข่อฟ้า และประเพณีไหว้ศาลเจ้าพ่อมะเฟือง เป็นการบันทึกภาพเหตุการณ์ขั้นตอนของงานประเพณีต่างๆ เป็นภาพศิลปกรรมกระจกลงบนผนังด้านข้างนี้ รายละเอียดของตัวภาพได้บันทึกภาพบุคคลสำคัญในงานไวบนผนังอุโบสถด้วย เช่น กำนันมังกร ท่านเจ้าอาวาส

กลุ่มดารานักแสดงที่มาทอดผ้ากฐิน รวมไปถึงภาพชาวบ้านในชุมชนที่เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการจัดงานครั้งนี้

ภาพในช่วงกลางของผนังเป็นภาพพิธียกช่อฟ้าอุโบสถวัดมณีจันทร์ได้จัดขึ้นหลังจากมีการบูรณะซ่อมแซมหลังคาพระอุโบสถเสร็จสิ้น โดยช่อฟ้าทั้งหมดนี้เป็นของเก่าที่มีอยู่แต่เดิมของพระอุโบสถ และชุมชนได้ช่วยกันประดับตกแต่งเพิ่มเติมด้วยกระจกรวมถึงสิ่งของมีค่าของพวกเขา เช่น พลอย แหวน สร้อยทอง เงินโบราณ พระ เป็นต้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาและความเชื่อตามแบบวัฒนธรรมทางภาคอีสานที่ชุมชนยังคงให้ความสำคัญกับโบราณสถาน โบสถ์ วิหาร สถานที่ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของทุกคนในชุมชน องค์ประกอบภายในภาพได้แสดงให้เห็นขั้นตอนประเพณีต่างๆ ในวันงานพิธียกช่อฟ้าที่จัดเมื่อ พ.ศ. 2552

ภาพถ่ายกฐินดารา (25 พ.ย. 2551)

ศิลปกรรมกระฉก

ภาพในช่วงซ้ายของผนังพิธีไหว้ศาลเจ้าพ่อมะเฟืองของหมู่บ้าน เป็นประเพณีที่ทำกันเป็นประจำทุกปีเพื่อทำนายเสี่ยงโชคเกี่ยวกับการทำการเกษตรของคนในหมู่บ้านมะเฟืองว่าจะโชคดีหรือมีอุปสรรค การทำไร่ทำนาปลูกพืชสวนจะได้กำไรหรือไม่ พิธีนี้เป็นเรื่องของความเชื่อที่ชาวบ้านในชุมชนวัดมณีจันทร์ยังคงมีความศรัทธาเคารพต่อศาลเจ้าพ่อมะเฟืองซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านและยังคงอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้

ศิลปกรรมกระฉก

ภาพทางด้านซ้ายสุดของผนังด้านนี้ เป็นภาพศาลพระยาเสนาในปัจจุบัน ศาล
นี้ภายในมีรูปปั้นของพระยาเสนาสงคราม (ขนาดเท่าคนจริง) ได้สร้างขึ้นเพื่อ
แสดงความเคารพศรัทธาต่อวีรบุรุษบรรพชนที่ได้สร้างเมืองพุทไธสงขึ้นมา
จนเป็นเมืองที่เจริญไว้ให้ลูกหลานได้อยู่อย่างสุขสบาย และในปัจจุบันรูปปั้น
พระยาเสนาสงครามนี้ได้ย้ายไปตั้งไว้หน้าว่าการอำเภอพุทไธสง

วิเคราะห์องค์ประกอบในงานศิลปกรรมกระจก

ศิลปกรรมกระจก เป็นงานศิลปกรรมสาขาหนึ่งที่มีรูปแบบลักษณะเช่นเดียวกันกับงานจิตรกรรมไทยประเพณี คือ เป็นศิลปะแบบอุดมคติ ตัวภาพมีขนาดเล็กละเอียดปราณีต รูปทรงตัวภาพเป็นแบบ 2 มิติ แสดงเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน นอกจากนั้น งานศิลปกรรมกระจกยังมีความพิเศษตรงวัสดุที่ใช้ในการสร้างสรรค์ซึ่งเป็นกระจกสามารถสะท้อนกับแสงและเงาที่มากกระทบได้ ทำให้ตัวภาพต่างๆ มีสี แสง ความมั่งคั่งและเงาที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาไปตามแสงจากสภาพแวดล้อมในธรรมชาติ งานศิลปกรรมกระจกบนผนังอุโบสถวัดมณีจันทร์ได้มีการออกแบบโครงสร้างองค์ประกอบภาพให้มีความประสานสัมพันธ์กันทั้งเส้น สี น้ำหนัก รูปทรง และให้สอดคล้องเข้ากับเนื้อหาเรื่องราวของภาพอย่างเป็นเอกภาพ จึงเป็นผลงานที่สร้างคุณค่าทางสุนทรียะแก่สภาพแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างเต็มที่

รูปแบบของงานศิลปกรรมกระจก บนผนังอุโบสถวัดมณีจันทร์

งานศิลปกรรมกระจกบนผนังอุโบสถวัดมณีจันทร์ สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อแสดงเนื้อหาเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน การจัดวางองค์ประกอบตัวภาพเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผนเช่นเดียวกับงานจิตรกรรมไทยแบบประเพณี มีลักษณะรูปแบบที่สำคัญ ดังนี้

1. ใช้วัสดุกระจกสีสร้างเป็นตัวภาพ รูปทรงตัวภาพมีลักษณะคล้ายกับงานจิตรกรรมไทยประเพณี เป็นแบบ 2 มิติ ตัวภาพกระจกสีติดลงบนผนังอาคารศาสนสถาน เช่น โบสถ์ วิหาร ที่เป็นผนังปูน ด้วยการใช้กาวสังเคราะห์ (Epoxy) ซึ่งมีคุณสมบัติทนแดดทนฝน โดยขั้นตอนที่สำคัญก่อนการติดภาพกระจกจะต้องเตรียมพื้นผนังไว้เป็นอย่างดี ด้วยการขัดพื้นผนังปูนให้สะอาดหรือชุบสีที่พื้นผนังออกให้หมด เนื่องจากถ้ามีการทาสีบนพื้นผนังไว้แล้วจะติดกระจกทับลงบนสีไม่ได้ เพราะเมื่อสีหลุดร่อนจะทำให้กระจกหลุดร่วงออกจากผนังไปด้วย การทากาวเพื่อติดตัวภาพกระจกต้องไม่มีฝุ่นหรือสีบนพื้นผิวผนังอาคาร แผ่นกระจกก็จะติดแน่นทนนาน

2. แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา เพื่อรับใช้พระศาสนาและเป็นการเผยแพร่สอนให้ความรู้แก่ผู้คนที่เข้ามาในวัดให้ทำความดีไม่ทำความชั่ว

การใช้วัสดุกระจกสี สร้างเป็นตัวภาพติดลงบนผนังอุโบสถ

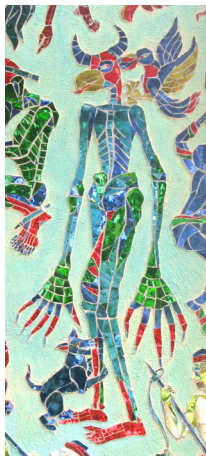

งานศิลปกรรมกระจกแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนาเพื่อรับใช้และเผยแพร่พระศาสนา

3. สร้างสรรค์จากความคิดและมโนภาพ (Conception) เป็นนามธรรมแบบสมมติภาวะ คือ รูปทรงที่สร้างขึ้นใหม่ตามจินตนาการ (Imagination) และอุดมคติ รูปแบบเดียวกันกับภาพจิตรกรรมไทยแบบประเพณี เช่น ตัวภาพพระมาลัยและเทวดาจะมีรูปร่างสัดส่วนที่สมบูรณ์แบบเป็นทิพย์มีใบหน้าอัมเอบ กล้ามเนื้อไม่เป็นก้อน ทรวดทรงอ่อนช้อยงดงาม เพราะความเชื่อในอุดมคติเข้าใจว่าเทวดา คือ ผู้ที่มีกายทิพย์ไม่มีกิเลสจึงไม่เหมือนมนุษย์ธรรมดา ส่วนตัวภาพสัตว์ในนรกจะมีรูปร่างหน้าตาน่าเกลียดแสดงถึงความทุกข์น่าเวทนา

พระมัลลย์

ตัวสัตว์ในนรกจะมีรูปร่างหน้าตาน่าเกลียดแสดงถึงความทุกข์ทรมาน

ศิลปะกรรมกระเจก

4. มีเรื่องเกี่ยวกับเทพและกษัตริย์ เพราะตามคตินิยมมาตั้งแต่อดีต ประชาชนมีความศรัทธา บูชาเทพ และเคารพพระมหากษัตริย์
5. จะแสดงเวลาด้วยภาพสัญลักษณ์หรือกิริยาท่าทางของตัวภาพ ไม่มี การใช้แสงเงาหรือความมืด สว่าง เช่น ภาพพระอาทิตย์ พระจันทร์ ภาพ กิริยาการนอน เป็นต้น
6. แบ่งพื้นที่บนผนังด้วยการใช้เส้นสีเทา จากรูปทรงในธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ภูเขา ท้องฟ้า ลำน้ำ หรือสถาปัตยกรรม เป็นเส้นแบ่งภาพ เพื่อจัดองค์ประกอบภาพให้เป็นกลุ่มๆ และสามารถลำดับเรื่องราวได้อย่างต่อเนื่องลงตัว

7. การแสดงอารมณ์ของตัวภาพ ไม่แสดงความรู้สึกทางใบหน้าและแววตา แต่สื่อความหมายด้วยท่าทาง อาการ และกิริยา เป็นลักษณะแบบนาฏศิลป์ เช่น อารมณ์ดีใจ เสียใจ เป็นต้น ลักษณะส่วนรวมของเส้นในโครงสร้างองค์ประกอบภาพสามารถเป็นเครื่องแสดงความรู้สึกของภาพได้

ศิลปกรรมกระຈก

8. ลักษณะสถาปัตยกรรม เขียนขึ้นเพื่อประกอบตัวภาพให้เข้าใจเรื่องราว สถานที่ มีลักษณะเพียงสื่อความหมายของอาคารนั้นๆ แต่ไม่ได้เขียนสัดส่วนที่สัมพันธ์กันกับตัวภาพบุคคลในอาคาร คือ เขียนอาคารสถาปัตยกรรมให้มีขนาดเล็กแต่ตัวคนที่อยู่ภายในมีขนาดใหญ่ เพื่อเป็นการกำหนดขอบเขตของรูปทรงตามเนื้อหาเรื่องราวภาพนั้นๆ ภาพสถาปัตยกรรมจะแสดงความยิ่งใหญ่อลังการจากลดหลาดยประกอบ เช่น ภาพปราสาท ราชวัง โบสถ์ วิหาร เป็นต้น

9. รูปแบบตัวภาพมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ตัวภาพบุคคลจะแสดงความแตกต่างกันด้วยสี ตัวภาพคนและสัตว์จะมีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์เช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมไทยประเพณี

ตัวภาพมนุษย์และเทวดา

หน้าภาพ: จะตัดกระฉากเป็นแบบหน้าเฉียงหรือหน้าด้านข้าง

ลำตัว: จะหันด้านหน้าให้เห็นไหล่เต็มทั้ง 2 ข้างหรือหันด้านข้าง

เท้า: จะตัดกระฉากเป็นแบบด้านข้างของเท้า

ตัวภาพ: ไม่ว่าจะอยู่ลักษณะใดก็ตาม จะหันหน้าออกเสมอ เช่น ท่านอน เติ้น หรือขี้น้ำ

ผิวกาย: ใช้สีพื้นเรียบไม่มีน้ำหนักแสงเงา เส้นในรูปทรงเกิดจากการตัดชั้นกระฉากให้เป็นกล้ำเนื้อ

ตัวภาพสัตว์

หน้าภาพ: จะตัดกระฉากเป็นแบบด้านเฉียงหรือด้านข้าง ไม่นิยมทำด้านหลัง

ลำตัว: ตัดกระฉากเป็นแบบด้านข้าง

เท้า: จะเขียนด้านข้างเสมอ

ตัวภาพ: จะหันหน้าด้านข้างเสมอ

ผิวตัว: ใช้สีพื้นเรียบไม่มีน้ำหนักแสงเงา เส้นในรูปทรงเกิดจากการตัดชั้นกระฉากให้เป็นกล้ำเนื้อ

สรุปแล้วถ้ามองในแง่ของความเป็นจริง ตัวภาพภาพคนและสัตว์นี้จะมีลักษณะร่างกายที่บิดเอียงไม่เหมือนจริงตามธรรมชาติ แต่ศิลปกรรมกระจกมีรูปแบบเหมือนงานจิตรกรรมไทย คือ เป็นลักษณะแบบอุดมคติ จึงมีการตัดทอนเลือกสรรเฉพาะมุมที่ดูแล้วมีความงามนำมาสร้างสรรค์ตามจินตนาการของศิลปิน จนเกิดเป็นตัวภาพที่ดูงามสมบูรณ์ลงตัว เป็นเอกลักษณ์พิเศษอย่างหนึ่งของงานศิลปศิลป์ไทยไทย

10. ตัวภาพกระจกสี่เป็นแบบ 2 มิติ คือ แบนราบไม่มีปริมาตร ไม่มีระยะใกล้ไกลและลึก เพราะต้องการเสนอให้ผู้ดูได้เห็นภาพที่ชัดเจน สม่่าเสมอกันตลอดทั้งผนัง มีการเน้นจุดสนใจโดยไม่คำนึงถึงสัดส่วนระหว่างรูปทรงแต่ละรูปทรง รูปทรงต่างๆตั้งซ้อนกันเป็นทัศนียภาพแบบเส้นขนาน ตัวภาพต่างๆจะมีแต่ความกว้างและความยาวไม่มีความหนาและความลึกของรูปทรงแต่สามารถรู้ว่ส่วนไหนอยู่หน้า ส่วนใดอยู่หลังใกล้หรือไกลได้ เพราะวิธีการจัดวางโครงสร้างองค์ประกอบในภาพทั้งหมด

การจัดวางโครงสร้างองค์ประกอบของตัวภาพเป็นแบบ 2 มิติ มีเหตุผลในการสร้างสรรค์ ดังต่อไปนี้

10.1 สามารถแสดงภาพได้หลายตอนบนผนังเดียวกัน มีการเน้นจุดสนใจได้หลายจุด ช่วยให้ศิลปินสามารถแสดงเรื่องราวได้อย่างละเอียดมากขึ้นตามขนาดของผนัง

ศิลปะกรรมกระเจก

10.2 สามารถสร้างจินตนาการตามเรื่องราวได้กว้างกว่าที่ตาเห็น กล่าวคือ การจัดภาพแต่เพียงส่วนน้อยแต่ทำให้ผู้ดูทราบเรื่องราวโดยสมบูรณ์คล้าย เห็นเมืองทั้งเมือง ป่าทั้งป่า และยังสะท้อนให้เห็นถึงจารีตประเพณีของผู้คน ในยุคสมัยนั้นๆ อีกด้วย

10.3 สามารถทำให้ภาพแบบ 2 มิติ สร้างความกลมกลืนระหว่างคุณค่าทาง เรื่องราวและคุณค่าทางรูปทรง เพราะสามารถแสดงจุดสำคัญของเรื่องราว ที่คนทั่วไปเห็นและเข้าใจได้ง่ายด้วยลักษณะแบบ 2 มิติ ทำให้คุณค่าของ จิตรกรรมไม่ติดอยู่กับรูปแบบที่เป็นจริง ความรู้สึกรสของภาพจะนำถึงหลัก ปรัชญาทางศาสนาได้ดีกว่าภาพ 3 มิติ ที่ดูเหมือนภาพถ่ายหรือภาพประกอบ ธรรมดาทั่วไป

ศิลปกรรมกระຈก

คุณค่าทางสุนทรียะในบริบททางสังคม และผลปรากฏจากสภาวะแวดล้อม

การศึกษาเพื่อค้นหาถึงบริบทที่เกิดขึ้น รวมถึงความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ความคิด ความรู้สึก และปฏิสัมพันธ์ต่างๆ ของคนในชุมชนที่มีต่องานศิลปะ หลังจากมีการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมกระຈกบนผนังพระอุโบสถของวัดมณีจันทร์ที่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นลงใน พ.ศ. 2553 ผู้เขียนได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลที่อยู่ในชุมชนวัดมณีจันทร์ รวมทั้งการบันทึกข้อมูลเป็นเอกสารและภาพถ่ายแล้วนำมาวิเคราะห์ผลต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้คุณค่าทางสุนทรียะในบริบททางสังคมและผลปรากฏจากสภาวะแวดล้อม ดังนี้

การประดับดวงไฟรอบอุโบสถเวลากลางคืน

บรรยากาศรอบอุโบสถวัดมณีจันทร์ก่อนวันงานทอดกฐิน

การประดับดวงไฟรอบพระอุโบสถเวลากลางคืน

การประดับดวงไฟรอบพระอุโบสถเวลากลางคืน

คุณค่าทางสุนทรียะ ในบริบททางสังคมของชุมชน

การรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของคนในชุมชนวัดมณีจันทร์

จากการสัมภาษณ์สรุปเนื้อหาได้ดังนี้

ผู้คนในชุมชนวัดมณีจันทร์หลายๆ คนได้แสดงความคิดเห็นว่า พวกเขามีความรู้สึกดีใจภูมิใจเป็นอย่างยิ่งที่มีงานศิลปกรรมกระจกแบบนี้เกิดขึ้นอยู่ที่บ้านมะเฟือง ที่สำคัญคือ เป็นงานศิลปกรรมกระจกซึ่งยังไม่เคยเห็นที่ไหนมาก่อนในประเทศไทย เดิมอุโบสถหลังนี้ก็เป็นอุโบสถที่บรรพบุรุษสร้างไว้แล้ว เมื่อได้มีการประดับตกแต่งยังเพิ่มคุณค่ามากขึ้นอย่างประมาณค่ามิได้ ถือเป็นความโชคดีของชุมชนที่มีอุโบสถซึ่งมีงานศิลปกรรมกระจกลักษณะนี้อยู่ในท้องถิ่นของชุมชน ซึ่งมีผลให้บริเวณวัดเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมมาก

อุโบสถมีความงดงามสมบูรณ์ รวมทั้งมีส่วนช่วยในด้านการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านด้วย ก่อนหน้านี้วัดจะดูธรรมดาไม่มีอะไรและไม่เป็นที่สนใจ แต่ปัจจุบันนี้คนผ่านไปมาสนใจที่จะเข้ามาดูในวัด ในช่วงเข้าพรรษาออกพรรษาครูจะพาเด็กนักเรียนมาเวียนเทียนที่วัดนี้ แต่ก่อนเด็กนักเรียนสงสัยว่าทำไมต้องมาวัด ทำไมต้องเวียนเทียนแล้วต้องเดินรอบอุโบสถ ต่อเมื่อมีงานศิลปกรรมกระจกขึ้นแล้ว เด็กๆ ที่มาวัดก็มาชื่นชมงานศิลปกรรมกระจกบนผนังอุโบสถกัน คนทั่วไปมาวัดก็ชื่นชมกัน เพราะทำให้ได้เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ภาพบนฝาผนังโบสถ์ นอกจากนั้น ยังทำให้มีคนต้องการจะเข้ามาดูมาชมโบสถ์ของวัดมณีจันทร์ เพราะว่ามีงาน

ศิลปกรรมกระจกบนฝาผนังที่มีเรื่องราวน่าสนใจ ดังเช่น ภาพกระจกที่เล่าเรื่องราววัฒนธรรมชาวชนบททั้งในอดีตและปัจจุบัน เกี่ยวกับความเป็นมาของประวัติศาสตร์ไทย ตอนสร้างเมืองพุทไธสงในสมัยรัชกาลที่ 1 และประวัติศาสตร์พื้นบ้านในท้องถิ่น ทำให้ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ เข้าใจถึงเรื่องราววิถีชีวิตของบรรพบุรุษในชุมชน มีประโยชน์มากเพราะสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างดีให้กับเด็กนักเรียนเยาวชนรุ่นต่อๆ ไปในอนาคตที่สำคัญในด้านทิศตะวันตกของพระอุโบสถเป็นภาพการฉลองครองราชครบ 60 ปี ภาพบนผนังนี้เป็นการแสดงความเคารพและถวายสักการะบูชาแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในงานเฉลิมฉลองซึ่งจัดขึ้นที่วัดมณีจันทร์เมื่อ พ.ศ. 2549 ซึ่งรูปนี้คนจากที่อื่นได้เห็นแล้วจะประหลาดใจว่าทำได้อย่างไร เพราะกระจกที่ตัดเป็นภาพพระพักตร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระพักตร์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ รวมไปถึงเครื่องทรงฉลองพระองค์นั้นเป็นกระจกที่มีขนาดเล็กและละเอียดมาก (ขนาดประมาณเท่าหัวไม้ขีดไฟ)

ส่วนเรื่องที่เด็กๆ เห็นแล้วชอบสนใจกันมาก คือ ผนังด้านหน้าของอุโบสถซึ่งเป็นภาพทางพุทธศาสนาเรื่อง “พระมาลัย” ผนังด้านนี้มีการสอนเรื่องวัฒนธรรมชาวพุทธเกี่ยวกับโลกสวรรค์ โลกมนุษย์ และนรกภูมิ การทำความดีความชั่ว เมื่อทำความดีแล้วได้อย่างไร ทำความชั่วแล้วรับผลกระทบอย่างไร ทำให้เกิดการสืบค้นวัฒนธรรมประเพณีที่กำลังถูกลืม เช่น การเทศน์เรื่องพระมาลัยที่สามารถใช้ศิลปกรรมกระจกผนังนี้สั่งสอนเรื่องราวทางศาสนาแก่เด็กได้ เป็นตัวอย่างการสอนที่ให้เห็นเป็นภาพที่เข้าใจง่าย ซึ่งก็มีผลกับความคิดของทุกคนด้วย เด็กๆ จะสนใจมากและชอบถามคนแก่ว่านี่รูปอะไร มีสุนัข

กำลังกัดคน มีหอกมีหลาวกำลังแทงคน คนเฒ่าคนแก่เล่าว่านี่ คือ พวกคนที่ทำบาป เมื่อทำบาปแล้วจะทำให้ต้องตกนรกอย่างนี้ นี่ก็เป็นวิธีสอนเด็กได้อย่างดีและเป็นประโยชน์กับคนที่ได้มาเห็นได้มาเข้าวัดไหว้พระ อย่างน้อยก็เป็นการชักจูงให้ผู้คนสนใจมาเข้าวัดมากขึ้น

หลังจากงานศิลปกรรมกระຈกบนผนังอุโบสถเสร็จสิ้นแล้ว ได้ทำให้อุโบสถมีกิจกรรมทางศาสนารุ่งเรืองขึ้นมาก พระภิกษุและชาวบ้านเล็งเห็นความสำคัญในการทำนุบำรุงดูแลรักษาอุโบสถ เพื่อที่จะใช้ทำสังฆกรรมและปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์มากกว่าแต่ก่อน ทำให้ภูมิทัศน์ของบริเวณอุโบสถสวยงามขึ้น ชาวบ้านเข้าใจระบบการทำงานรวมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ชุมชนเข้าใจถึงความงามทางศิลปะและเอกลักษณ์ของศิลปะแต่ละท้องถิ่น เกิดความรักความภาคภูมิใจในศิลปะของท้องถิ่นซึ่งเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง เด็กนักเรียนและชาวบ้านได้ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ จากภาพได้ดีและแม่นยำซึ่งเข้าใจได้ดีกว่าการบรรยายโดยปราศจากภาพ เด็กนักเรียนชื่นชมตื่นเต้น และอศักรยัยในผลงานศิลปกรรมกระຈกนี้มาก อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าศิลปะมีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์

ผลงานศิลปกรรมกระຈกได้ทำให้ชาวบ้านมะเฟืองและชุมชนใกล้เคียงสนใจอุโบสถมากกว่าแต่ก่อนที่ยังไม่บูรณะและมาเข้าวัดมากขึ้น ทั้งยังมีนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นมาชมอุโบสถมากขึ้นด้วย เนื่องจากมีงานศิลปะที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นซึ่งมีความสวยงามและแตกต่างจากวัดอื่น ศิลปกรรมกระຈกบนผนังอุโบสถวัดมณีจันทร์จึงกลายเป็นสิ่งที่เชิดหน้าชูตาของชาวบ้านมะเฟืองและเมืองพุทไธสง ถือเป็นศิลปะอันล้ำค่าที่จะอยู่คู่ท้องถิ่นไปตราบชั่วลูกชั่วหลาน

นอกจากนั้น ทางสถาบันการศึกษายังสามารถใช้งานศิลปกรรมกระจกเพื่อต่อยอดในด้านการเรียนการสอน และการสร้างแรงบันดาลใจให้กับศิลปินรุ่นใหม่ต่อไป

การรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากบุคคลนอกพื้นที่

จากการสัมภาษณ์สามารถสรุปเนื้อหาได้ ดังนี้

ปัจจุบันอุโบสถได้ทำเสร็จสมบูรณ์แบบแล้ว ในความรู้สึกของผู้ที่ได้เห็นอุโบสถคือ ตั้งแต่เริ่มบูรณะจนกระทั่งมีการตกแต่งงานศิลปกรรมกระจกถึงวันนี้ ดูแล้วรู้สึกปีติน่าปลาบปลื้มใจมาก เพราะเป็นอุโบสถที่สวยงามมาก คือ มีการเก็บอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านทางอีสานไว้ได้อย่างครบถ้วน ทางชุมชนชื่นชอบตรงที่ว่าถึงแม้จะเป็นอุโบสถแบบเก่าแต่ว่าเรื่องราวทั้งหมดบนผนังนี้ดูร่วมสมัย เป็นเรื่องราวของการบอกกล่าวในสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีภาพที่ชุมชนแสดงความเคารพต่อทั้ง 2 พระองค์ด้วย รวมถึงเรื่องราวของประวัติชุมชนบ้านมะเฟืองเมืองพุทไธสง การก่อกำเนิดตั้งแต่เริ่มต้นจากการสร้างอุโบสถมาจนกระทั่งถึงในปัจจุบัน และเรื่องราวของ “พระมาลัย” ซึ่งสอนเกี่ยวกับการทำดีทำชั่ว เพื่อเป็นการทำนุบำรุงศาสนาให้เจริญต่อไป เพื่อให้เด็กรุ่นใหม่ ๆ ได้เห็นว่าพระพุทธศาสนาของเรามีความสำคัญอย่างไร จะได้เป็นการปลูกฝังวัฒนธรรมให้อยู่ในใจของเด็กทุกๆ คนด้วย

เมื่อได้เห็นวัดมณีจันทร์แล้วไม่คิดว่าจะมีงานศิลปกรรมกระจกอย่างนี้อยู่บนผนังโบสถ์ ไม่เคยเห็นที่ไหนมาก่อนในประเทศไทย เป็นการเอากระจกสีมา

ทำลายลาย ต้องขอบอกว่าศิลปินที่มาทำนี้เป็นช่างฝีมือในลักษณะแบบที่เรียกได้ว่าทำงานร่วมสมัยมาก คือ นำสิ่งเก่ามาใช้กับความเป็นศิลปะสมัยใหม่ ในลักษณะของการติดกระจกรูปแบบคล้ายกับงานสเตนกลาส (Stain Glass) ซึ่งเป็นกระจกสีที่เห็นในโบสถ์ฝรั่ง แต่ศิลปินทำแบบร่วมสมัยคล้ายกับการรวมศิลปะยุคโกธิคกับศิลปะการติดกระเบื้องของจีนในรัตนโกสินทร์ ตอนต้นมาผสมผสานกันและประยุกต์เป็นการติดกระจกบนผนังโบสถ์ซึ่งยอดเยี่ยมมาก ส่วนในเรื่องของการติดกระจกและการประดิษฐ์ตกแต่ง สรุปว่ามีฝีมืออย่างแท้จริงที่สามารถทำให้เกิดภาพที่สวยงามเหล่านี้ได้ การตัดตัวภาพกระจกที่มีท่าทางต่างๆ จะเห็นว่ายากและมีการเก็บรายละเอียดทั้งหมด ที่จริงแล้วทางศิลปินเขาก็ใช้เวลามากพอสมควรเหมือนกันที่ทำงานครั้งนี้จนเสร็จ เพราะศิลปินทั้งสองท่านเป็นอาจารย์สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ งานศิลปกรรมกระจกที่นี่มีเอกลักษณ์มากไม่คิดว่าอาจารย์จะทำได้ สิ่งที่สำคัญคือ เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นเอาไว้ ด้วยการบูรณะอุโบสถเก่าเกือบร้อยปีโดยทางชุมชนกับศิลปินได้ช่วยกันตกแต่งใหม่ให้เกิดความร่วมมือขึ้น มีการประดับกระจกที่เล่าถึงเรื่องราวต่างๆ ทั้งตามความเชื่อโบราณและเรื่องราวในปัจจุบันลงบนผนังของโบสถ์ เป็นวัดที่ดูแล้วสวยงาม ดูทันสมัยและยังคงเก็บรักษาความโบราณเอาไว้ด้วย เรียกได้ว่าสามารถจะดูได้ทั้งเรื่องของศิลปะและการศึกษาควบคู่กันไปได้ ดังนั้น เวลาที่ใครผ่านไปผ่านมาที่นี่ก็ต้องบอกว่าอำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัดที่เต็มไปด้วยคุณค่าทางศิลปะที่น่าสนใจมาก

คุณค่าทางสุนทรียะในผลปรากฏของ สภาวะแวดล้อมจากศิลปกรรมกระจก

ศิลปกรรมกระจกบนผนังพระอุโบสถวัดมณีจันทร์ได้เปลี่ยนรูปลักษณ์ของอุโบสถเดิมไปอย่างมาก จากอุโบสถเรียบเกลี้ยงขนาดเล็กที่แทบจะกลืนไปกับสภาพแวดล้อมรอบข้างกลับแสดงตัวขึ้นอย่างโดดเด่นงดงามด้วยสีสนและประกายแสงจากแผ่นกระจก

สิ่งหนึ่งที่คุณเขียนได้ค้นพบหลังจากการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมกระจกครั้งนี้เสร็จสิ้น คือ ความพิเศษของวัสดุกระจกสีที่นำมาตัดติดเป็นตัวภาพต่างๆ นั้นได้มีการแสดงคุณค่าของตัววัสดุเมื่อเกิดการทำงานร่วมกันกับแสงในธรรมชาติ และยังรวมไปถึงเงาสะท้อนความเคลื่อนไหวของสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบข้างในธรรมชาติด้วย เช่น เงาของใบโพธิ์จากต้นโพธิ์ใหญ่ที่ขึ้นอยู่ด้านหน้าอุโบสถที่แกว่งไกวไปตามสายลมในธรรมชาติตลอดเวลา ทำให้แสงและเงาที่สะท้อนลงบนแผ่นกระจกตัวภาพพระมาลัยด้านหน้าอุโบสถเกิดเป็นประกายระยิบระยับ แสดงความเคลื่อนไหวในความรู้สึกจากการมองด้วยสายตาของผู้ชมงานได้ตลอดเวลา ความสว่างของแสงที่สะท้อนลงบนตัวภาพกระจกแต่ละชิ้นมีประกายเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องกันตลอดเวลา ตามธรรมชาติของแสงแห่งดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ โดยเฉพาะวันที่พระจันทร์เต็มดวง

การแสดงคุณค่าของตัววัสดุเมื่อเกิดการทำงานร่วมกันกับแสงในธรรมชาติที่สะท้อนลงบนแผ่นกระจก เกิดเป็นประกายระยิบระยับ

จากการบอกกล่าวของพระสงฆ์ในวัดและชาวบ้านในชุมชนวัดมณีจันทร์ ได้เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า ในวันที่พระจันทร์เต็มดวงหรือทรงกลด ผู้ใดที่เข้ามาในบริเวณวัดจะเห็นได้ว่า ผนังรอบอุโบสถจะมีแสงสะท้อนลงบนภาพกระจก เรืองรองเป็นประกายซึ่งดูมีความนุ่มนวลและแตกต่างไปจากแสงที่สะท้อนจากดวงอาทิตย์ในเวลากลางวัน จากความรู้สึกนั้นทุกคนสามารถรับรู้และพูดเป็นเสียงเดียวกันว่านี่คือ “แสงแห่งมณีจันทร์”

เดิมผู้เขียนเคยพยายามสืบหาข้อมูลที่มาแห่งชื่อวัดมณีจันทร์นานแล้ว แม้แต่ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านก็ไม่มีใครทราบถึงที่มาของชื่อวัดนี้ แต่เมื่อผลงานศิลปกรรมกระจกเสร็จสิ้นในวันงานฉลองอุโบสถจนถึงเวลากลางคืน ทุกคนกลับรู้สึกรับรู้และสัมผัสได้ถึงความงดงามทางสุนทรียภาพที่แสดงตัวออกมาอย่างเด่นชัด ท่ามกลางความมืดและความสงบนิ่งในบริเวณวัด ภาพศิลปกรรมกระจกได้สะท้อนแสงจากจันทร์เต็มดวง เกิดความงดงามที่ไม่สามารถจะ

บรรยายเป็นตัวหนังสือได้ หรือแม้แต่การบันทึกภาพก็ยังไม่ได้เหมือนกับการเห็นในธรรมชาติจริง จากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมกระจกขึ้นนี้ทำให้ผู้เขียนเข้าใจได้ว่างานศิลปะที่สมบูรณ์จะสามารถแสดงพลังตัวตนของผู้สร้างสรรค์ได้เอง โดยที่ผู้สร้างไม่จำเป็นต้องใช้คำพูดหรือคำบรรยายอธิบายอะไรมากมาย ส่วนผู้ชม คือ ผู้ที่รับรู้และถ่ายทอดความรู้สึกออกมาให้ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้รับทราบแล้วนำไปวิเคราะห์เพื่อการพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานต่อไป

งานศิลปกรรมกระจกบนผนังอุโบสถวัดมณีจันทร์นี้จึงกลายเป็นผลงานศิลปะที่คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจ เนื่องจากได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นในการคิดเนื้อหาเรื่องราว รวมทั้งได้เรียนรู้กระบวนการขั้นตอนการทำงานร่วมกับศิลปินมาโดยตลอด ผู้เขียนจึงมีความคิดเห็นว่าบริบทของคนในท้องถิ่น ต่องานศิลปกรรม และปฏิสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมีความสำคัญต่อการสร้างจิตสำนึกในความรักความเข้าใจในคุณค่าของงานศิลปะ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการช่วยกันดูแลรักษาสภาพผลงานศิลปกรรมต่อไปในอนาคต

บทสรุปส่งท้าย

ผลงานศิลปกรรมกระจกบนผนังอุโบสถวัดมณีจันทร์ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับชุมชน โดยการสร้างสุนทรียะให้กับสภาพแวดล้อม รวมทั้งช่วยสร้างความเข้าใจด้านสุนทรีศาสตร์ให้แก่ผู้คนในชุมชนได้เห็นถึงคุณค่าของการอนุรักษ์รักษาประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่น และเห็นความสำคัญในการสร้างสรรค์งานศิลปะมากขึ้น

การสร้างงานศิลปกรรมกระจกครั้งนี้เป็นการทำงานที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นจนผลงานเสร็จสิ้น เพื่อให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ควบคู่ไปกับศิลปินผู้สร้างสรรค์งานศิลปะ ผลที่ตามมา คือ เป็นการแสดงให้เห็นว่าการสร้างความยั่งยืนให้กับงานศิลปะในชุมชน จำเป็นจะต้องให้ความสำคัญกับชุมชนซึ่งเป็นผู้อยู่อาศัยและผู้สัมผัสกับผลงานศิลปะนั้นโดยตรง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานตั้งแต่เริ่มต้น ด้วยการรับฟังแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็นร่วมกัน การมีส่วนร่วมในเสนอแนวคิด การแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ การเปิดโอกาสให้มีการพูดคุยซักถามข้อสงสัยจนกระทั่งการดำเนินงานสร้างสรรค์เสร็จสิ้นลง มีผลทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างศิลปินและผู้คนในท้องถิ่น ชุมชนได้เห็นขั้นตอนกระบวนการทำงานศิลปะและได้สัมผัสความงดงามของงานศิลปกรรมจนเกิดจิตสำนึก รัก เข้าใจ และเห็นคุณค่าในผลงานศิลปะนั้น ก็จะทำให้ทุกคนที่มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบเห็นความสำคัญและช่วยกันดูแลรักษาผลงานศิลปะมิให้เสียหาย เป็นการช่วยต่ออายุให้ผลงานศิลปกรรมในชุมชนเกิดความยั่งยืนไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในสังคมปัจจุบัน

การทำงานในพื้นที่ชุมชนนั้น ศิลปินต้องสามารถปรับตัวไปตามสภาพแวดล้อมและบริบทที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เช่น การทำงานสร้างสรรค์ศิลปะในช่วงที่วัดจัดงานพิธีทางศาสนา กลุ่มศิลปินจะได้รับเกียรติในฐานะแขกผู้มาเยือนของชุมชน ศิลปินจึงควรมีส่วนร่วมในงานบุญนั้นและยินดีในเกียรติที่ได้รับ รวมทั้งควรช่วยเหลือชาวบ้านบ้างตามกำลังศรัทธาและความเหมาะสมก็จะได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของคนในชุมชน ขณะเดียวกันการทำงานของศิลปินที่ต้องถูกกำหนดด้วยระยะเวลาและกระบวนการทำงานที่ตั้งเป้าหมายไว้นั้น ศิลปินจึงต้องใช้ความพยายาม ความตั้งใจ ทุ่มเทให้มากในการทำงาน เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงพลังแห่งศรัทธาในการสร้างสรรค์งานศิลปะ เพื่อสร้างผลงานให้ดีที่สุด ให้เกิดสิ่งดีงามและเป็นประโยชน์กับผู้ที่อยู่ในพื้นที่ ความพยายามทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีที่สุดเท่าที่ศักยภาพของตนจะทำได้ นี่จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยแสดงคุณค่าให้กับตัวศิลปิน

เช่นเดียวกันสิ่งที่ผู้สร้างงานได้รับ คือ ความรู้สึกประทับใจในน้ำใจไมตรีของชาวบ้านที่ผลัดเวียนกันทำอาหารมาเลี้ยงถึงภายในวัดเกือบจะทุกมือของแต่ละวัน ได้พบปะพูดคุยกับชาวบ้านหรือเปิดโอกาสให้ผู้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือ ทดลองฝึกหัดทำงานบ้างบางส่วนเท่าที่พวกเขาจะสามารถช่วยได้ ให้ได้เรียนรู้ขั้นตอนวิธีการสร้างสรรค์งานศิลปะ จะผิดบ้างถูกบ้างก็ไม่เป็นไรเพราะถือเป็นสิ่งดีที่สามารถทำให้พวกเขาได้เข้าใจ ได้มีประสบการณ์การเรียนรู้รวมถึงเกิดความภาคภูมิใจประทับใจในผลงานที่สร้างสรรค์มาจากมือของพวกเขาเอง สิ่งสำคัญที่แฝงไว้ คือ กระบวนการที่จะทำให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม มีการเรียนรู้จนเกิดความเข้าใจในสุนทรียศาสตร์ของศิลปะจากการปฏิบัติจริงเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับผลงานศิลปะ

อีกสิ่งที่คุณเขียนได้เรียนรู้ คือ คำว่า “ศิลปิน” ในความหมายของคนทั่วไปก็ไม่ได้มีความสำคัญหรือยิ่งใหญ่ เปรียบเทียบกับที่บางคนในวงการศิลปะอุปมาอุปไมยกันเอง แต่คุณค่าของศิลปินจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้นั้นได้กระทำการที่แสดงออกในรูปลักษณะของการสร้างสรรค์งานศิลปะ เพื่อก่อให้เกิดความงามหรือสุนทรีภาพให้กับสังคมส่วนรวม ผลงานศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นมานั้นก็จะเป็นตัวสื่อสารที่ดีให้ผู้ชมได้สัมผัสรับรู้ถึงคุณค่าได้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องใช้คำพูดบรรยายเพื่อเป็นสื่อชักนำใจหรืออีกนัยหนึ่ง คือ ศิลปะที่ดีต้องสามารถสื่อสารได้ด้วยตัวผลงานนั่นเอง

ศิลปินที่เข้าถึงความงามจิตจะสงบมาก ทำให้สัมผัสความงามอันปราศจากตัวตนแล้วสามารถสื่อเข้าไปถึงหัวใจของผู้คนให้ได้รับรู้ งานศิลปะที่ดีจึงเป็นความงามที่จะพาผู้คนเข้าไปสัมผัสถึงความจริงและความดีได้ นี่คือน้ำที่ของศิลปินและศิลปะที่แท้จริง คือ การพาผู้คนให้เข้าถึงความงาม ความจริง และความดี ความงามมีสองประเภท คือ ความงามของธรรมชาติและความงามของศิลปะ ความงามทางศิลปะนั้นมนุษย์ได้ใช้เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงทางจิตใจมาชั่วนับชั่วกัลป์ อาจถูกใช้ในทางบวกที่เป็นคุณหรือทางลบที่เป็นโทษก็ได้ (ประเวศ 2550, 9)

ในทางบวกที่เป็นคุณ ความงามจะเกื้อกูลกันเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมที่ตนเองและผู้อื่นสัมผัสได้ ก่อให้เกิดความชื่นใจ ความปิติ และความสุข

ส่วนความงามที่ถูกใช้ในทางลบนั่น คือ การใช้ความงามเพื่อตอบสนองกิเลสตัณหา ความต้องการของตนเอง หรือการเปลี่ยนความงามนั้นๆ ให้เป็นเงินก้อนใหญ่ เพื่อสามารถเอาเปรียบผู้อื่นได้มากขึ้น หรือแม้กระทั่งทำลาย

ธรรมชาติ ทำลายศิลปะธรรมชาติ ทำลายขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมอันดีงาม สร้างความทุกข์ ความแตกแยกให้คนในสังคม เป็นการลดคุณค่าศักยภาพของตัวศิลปิน

การสร้างสรรคงานศิลปะที่เน้นการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชนนี้ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนามนุษย์ที่ต้องสนับสนุนด้วยกระบวนการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้สังคมไทยตระหนักถึงความสำคัญของการคิดสร้างสรรค์ กระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์อย่างเต็มศักยภาพให้บรรลุปัญญา ความดี ความงาม มิตรภาพ และสันติภาพ การเรียนรู้ที่แท้จริงต้องเรียนรู้จากการปฏิบัติลงมือทำแล้วความรู้นั้นก็เกิดขึ้นเองจากภายในใจ ที่อยู่ในโลกแห่งความจริง ชีวิตจริง เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (วิจารณ์ 2555, 5) เป็นประโยชน์ต่อการสร้างพื้นฐานความเข้าใจในสุนทรียศาสตร์ หรือความงามทางศิลปะให้แก่ชุมชน สามารถนำไปพัฒนาสุนทรียภาพให้กับสภาพแวดล้อมของสังคมส่วนรวมต่อไปได้ในอนาคต

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาด้านศิลปะ ซึ่งควรมีการพัฒนาแบบการเรียนการสอนให้นักเรียนนักศึกษารุ่นใหม่ได้เข้าใจว่าการสร้างสรรค์งานศิลปะในปัจจุบัน ควรมีการพัฒนามุมมองและแนวคิดให้กว้างขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมอย่างแท้จริง มิใช่เพียงแคเพื่อการรับใช้ตัวศิลปินเพียงอย่างเดียว

ถ้ามองรูปแบบการศึกษาของไทยในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการศึกษาในระบบทั้งหมดมุ่งแต่การสร้างความรู้ไม่ได้มุ่งสร้างปัญญา จึงไม่สามารถทำให้มนุษย์พ้นวิกฤตต่างๆ ไปได้หรือไม่ก็ทำให้เกิดวิกฤตเสียเอง เพราะมีความรู้ที่ขาด

ปัญญา มีศาสตร์ก็เหมือนศาสตราหรืออาวุธที่นำไปทำหั่นกันในรูปแบบต่างๆ การปฏิรูปหรือนวัตกรรมการเรียนรู้จึงมีความจำเป็นต่อระบบการศึกษาในปัจจุบัน การปฏิรูปการศึกษาคือ การเปลี่ยนตัวตั้งของการเรียนรู้โดยเอาการอยู่ร่วมกันหรือ “วัฒนธรรม” เป็นตัวตั้งแล้ว “วิชา” เป็นตัวประกอบ เพราะการศึกษาแบบเอาวิชาเป็นตัวตั้งจะก่อให้เกิดความแปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติ แต่การศึกษาในฐานวัฒนธรรมจะดึงมนุษย์เข้ามาอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติแวดล้อม “การเรียนรู้” ต้องเอาชีวิตและวิถีชีวิตร่วมกัน (วัฒนธรรม) ผ่านการปฏิบัติจริง ให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (ประเวศ 2550, 3)

กระบวนการเรียนรู้แบบใหม่มีความเหมาะสมในการนำมาพัฒนาใช้ในระบบการเรียนการสอนด้านศิลปะ เพราะศิลปะเป็นสื่อกลางที่มนุษย์ทุกคนสามารถรับรู้ร่วมกันได้ทุกเชื้อชาติศาสนา ศิลปะต้องเรียนรู้ควบคู่ไปกับวัฒนธรรมและชุมชน เพื่อช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมของประเทศชาติ แนวคิดนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากถ้านำมาใช้พัฒนาระบบการเรียนการสอน เพื่อนวัตกรรมการศึกษาต่อไปในอนาคต เพื่อ “การเรียนรู้ที่แท้จริง” หรือ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” ต้องอยู่ในโลกจริงหรือชีวิตจริง การเรียน “วิชา” ในห้องเรียนแบบเก่า จึงเป็นการเรียนแบบสมมติ ไม่สามารถทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึกและกว้างได้ ดังนั้น ระบบการเรียนการสอนในปัจจุบัน ครูไม่ใช่ผู้สอนทั้งหมด แต่ต้อง “ออกแบบการเรียนรู้” ให้ “ศิษย์” (วิจารณ์ 2555, 15) ให้ศิษย์นั้นได้เรียนในสภาพที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากที่สุด โดยต้องเรียนรู้ด้วยตัวเอง ทั้งจากการอ่าน การฟัง ได้คิด พิจารณา แล้วลงมือปฏิบัติ จากนั้นปัญญา ความรู้ ก็จะเกิดขึ้นจากภายในใจและสมองของตนเอง

องค์ความรู้ที่ได้จากการทำงานทั้งหมดในครั้งนี้อาจไม่ใช่องค์ความรู้ใหม่ แต่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการศึกษาในปัจจุบัน การสอนต้องเริ่มจากการให้เยาวชนเข้าใจถึงแก่นแท้ของศิลปะ เพื่อพัฒนาสร้างสรรค์งานศิลป์ให้มีคุณค่า เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม เริ่มตั้งแต่การสร้างแนวคิดไปจนถึงกระบวนการทำงานที่ต้องเน้นการมีส่วนร่วมให้มีประสบการณ์ได้ทำงานร่วมกับผู้อื่นหรือการเข้าหาสังคมชุมชน เข้าไปเรียนรู้ชีวิตโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งครูอาจารย์ไม่สามารถสอนเพียงแค่การพูดยกตัวอย่างหน้าชั้นเรียน หรือสอนแต่ในพื้นที่สี่เหลี่ยมที่มีผนังปิดกั้นความคิดของผู้เรียน เพราะจะเป็นเสมือนกะลาครอบจินตนาการอันกว้างไกลของศิษย์ จนสุดท้ายอาจหลงอยู่แต่ในวังวนความคิดของตนเองเพียงฝ่ายเดียว

ผู้เขียนหวังว่าบทความนี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่ให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะ รวมทั้งให้ความรู้ทางด้านศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของเมืองพุทไธสง ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจทั่วไป ได้นำไปพัฒนาต่อยอดให้เกิดแนวคิดใหม่อันเป็นประโยชน์ทางการศึกษาต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. 2509. *เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ พระประวดีและพระนิพนธ์ทรรุย*
กรอง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา.

_____. 2533. *จิตรกรรมไทยประเพณี*. เล่มที่ 1. กรุงเทพมหานคร: กอง
โบราณคดี กรมศิลปากร. โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย.

_____. 2542. *มรดกห้องศิลป์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: องค์การการค้าของ
คุรุสภา.

จารุภา วะสี. 2552. *หยั่งราก: ก้าวแรกของจิตตปัญญาศึกษาในสังคม*
ไทย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัย
มหิดล.

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์. 2509. *พระมาลัยคำหลวง*. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย.

ชลูด นิ่มเสมอ. 2531. *องค์ประกอบของศิลปะ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรง
พิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

_____. 2532. *การเข้าถึงศิลปะในงานจิตรกรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์

ทิพย์สุตา นัยทรัพย์. 2526. พระมาลัย: วรรณกรรมจากสมุดข่อย (ฉบับวัด
จันทร์ตะวันตก). พิษณุโลก: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก วิทยาลัย
ครูพิบูลสงคราม.

ประเวศ วะสี. 2549. ระบบการเรียนรู้ใหม่: ไปให้พ้นวิกฤแห่งยุคสมัย.
กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ

_____. 2550. ปาฐกถาสวัสดิ์ สกุลไทย มหาวิทยาลัยกับจิตตปัญญา
ศึกษาและไต่อย่างค์แห่งการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์จิตต
ปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล และมูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.

ลิไทย, พญา. 2543. ไตรภูมิพระร่วง. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร:
บรรณาการ.

ละเมียด เสริญไธสง. 2549ก. ตำนานพระเจ้าใหญ่: หนังสือประกอบภาพ.
บุรีรัมย์. ม.ป.ท.

_____. 2549ข. พุทไธสงบ้านเรา: หนังสือประกอบภาพ. บุรีรัมย์. ม.ป.ท.

_____. 2549ค. เล่าเรื่องบุรีรัมย์: หนังสือประกอบภาพ. บุรีรัมย์. ม.ป.ท.

วรลัญจก บุญยสุรัตน์. 2548. ขึ้นชมสถาปัตยกรรม วัดในหลวงพระบาง.
กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์:

วิจารณ์ พานิช. 2555. วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21.
กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี สฤษดิ์วงศ์.

ศรัณย์ บุญประเสริฐ. 2548. *คู่มือนำเที่ยวหลวงพระบาง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สารคดี.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2533. *พลังลาว ชาวอีสานมาจากไหน?*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

สุภาพร มากแจ้ง. 2524. “มาเลยย เทวตเถรวตฺถุ” พระมัลลกลอนสวด (สำนวนวัดศรีษะกระบือ): การตรวจสอบชำระและการศึกษาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม วิทยาลัยครูธนบุรี.

สุมาลี เอชนนิยม. 2548. *ฮูปแต้มในลัทธิอีสาน งานศิลป์สองฝั่งโขง*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

สุวรรณพร มณีโชติ. 2545. *ความรู้ทั่วไปในงานช่วงศิลป์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

อนุমানราชธน, พระยา. 2500. *ศิลปะสงเคราะห์: พจนานุกรมศัพท์ศิลปะของชาวตะวันตกของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ.

อุททอง ประศาสน์วินิจฉัย. 2551. ซ่อนไว้ในลิมกอ ในชีวิตอีสาน.
กรุงเทพมหานคร: โฟล์คสโอมเมจ
